

BEVORDEREN VAN DE OPVOED- EN LEVENSVAAARDIGHEDEN VAN OUDERS

OM DE SOCIAAL EMOTIONELE ONTWIKKELING
VAN KINDEREN TE STIMULEREN.

DOOR:
PAULA DIJKSHOORN
(S1105531)

**LECTORAAT
OUDERSCHAP EN
OUDERBEGELEIDING**

Opdrachtgever:
Alicia Euwma

AFSTUDEEROPDRACHT

TPH(D)48

HOGESCHOOL LEIDEN

Inhoudelijk begeleider:
Henk Groenendijk

Examinator: Daphne Schutter

HIERBIJ VERKLAAR IK, PAULA DIJKSHOORN, DAT IK DIT ONDERZOEK ZELF GESCHREVEN HEB EN DAT IK DE VOLLEDIGE VERANTWOORDELIJKHEID OP ME NEEM VOOR DE INHOUD ERVAN. DE NIP-CODE IS GEHANTEERD.

VOORWOORD

"De moeder was analfabeet en haar kind zat op school. Die moeder was heel betrokken. Betrokken in het meedenken, in het meehelpen. Dat kind heeft nooit geweten dat haar moeder analfabeet was. Het mooie hieraan is dat zelfs als je analfabeet bent, kan je als ouder dan toch nog zo betrokken zijn."

- Een moeder tijdens een focusgroep voor dit onderzoek die vertelt over een andere moeder.

Deze anekdote laat zien hoe belangrijk en waardevol de ondersteuning van een ouder aan een kind is. Voor ouders is het soms moeilijk om alle ballen hoog te houden: ouders worden verantwoordelijk gehouden voor het probleemgedrag van hun kinderen, naast het opvoeden hebben zij vaak ook een eigen carrière en ouders komen veel tegenstrijdige adviezen tegen (op internet of bij het lezen van een tijdschrift). Ouders moeten tegenwoordig sterk in hun schoenen staan en over de juiste vaardigheden beschikken om te kunnen omgaan met alle moeilijkheden die het opvoeden met zich meebrengt. Daarom is dit onderzoek gewijd aan de ondersteuningsbehoefte van ouders. Om via een oudergerichte aanpak de ontwikkeling van de kinderen te stimuleren. Want, om Gravesteyn (2019) te citeren (lector Ouderschap en Ouderbegeleiding):

"Ondersteun je de ouder, dan ondersteun je het kind." (pagina 1)

Dit is mijn afstudeeropdracht, als vierdejaarsstudente Toegepaste Psychologie. Onder begeleiding van Henk Groenendijk heb ik dit onderzoeksrapport kunnen realiseren. Ik wil hem dan ook bedanken voor de aandacht, de tijd en de moeite die hij in dit proces heeft gestoken. Mijn opdrachtgever was Alicia Euwema, van het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding. Zij heeft mij op professioneel niveau ondersteund tijdens het maken van dit onderzoeksrapport. Ik wil ook haar bedanken voor alle feedback en tips die zij mij heeft gegeven en voor de tijd die zij daarin heeft gestoken.

Ik heb contact gezocht met het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding omdat ik de levensloop bijzonder interessant vind. Ik vind het interessant om erachter te komen welke ontwikkelingen de mens doormaakt en welke uitdagingen hij daarbij tegenkomt. Het meest leuke daaraan vind ik dat er ruimte is voor ontdekking: elke levensfase is anders en elke situatie is anders. Het biologeert mij om te kijken naar wat de mens nodig heeft tijdens deze uitdagingen. Het lectoraat focust zich op de uitdagingen die kinderen en ouders tegen kunnen komen. Dit past perfect bij mijn interesse. Dan de competentie: onderzoeken. Het lezen van literatuur, het schrijven van rapporten en het stellen van vragen en overige aspecten die tijdens onderzoek aan de bod komen passen helemaal bij mijn kwaliteiten. Zo ben ik nieuwsgierig, leergierig en nauwkeurig. Vanaf het moment dat ik met onderzoek in aanraking ben gekomen wist ik dat dit mijn passie zou worden. Nu ik alle competenties heb behaald tijdens de voorgaande minoren en de stageperiode en op die manier een vrije keuze had wist ik het gelijk. Dit zou een onderzoeksrapport worden. Op basis van een geïdentificeerde probleemstelling zelfstandig en op methodologisch verantwoorde wijze opzetten en uitvoeren van een onderzoek dat een bijdrage leert aan het oplossen van een probleem uit de beroepspraktijk.

Ik hoop dat u net zoveel plezier haalt uit het lezen van mijn rapport als ik heb gehad met het schrijven ervan.

Met vriendelijke groet,

Paula Dijkshoorn

Pernis

Zondag 30 mei

SAMENVATTING

Kinderen die opgroeien in een huishouden met een lage sociaaleconomische status kunnen belemmerd worden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Pettersson & Gravestijn, 2020; Dronkers, 2007). Het is daarom belangrijk dat de sociale en emotionele vaardigheden bij deze kinderen worden versterkt. Juist door het bevorderen van deze vaardigheden worden hun schoolprestaties op een positieve manier beïnvloed. Deze vaardigheden worden ook wel levensvaardigheden genoemd: vaardigheden die mensen in staat stellen om hun eigen gedrag te reguleren op het gebied van emoties, stress, conflicten en inlevingsvermogen. Er bestaan vijf levensvaardigheden: zelfbewustzijn, zelfmanagement, sociaal bewustzijn, relatievaardigheden en verantwoordelijke besluitvorming (Casel, 2013; World Health Organisation (WHO), 2003). Bij het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen is het belangrijk om naar het opvoedgedrag van de ouders te kijken (Gravestijn, 2019). Onder het mom 'ondersteun je de ouder, dan ondersteun je het kind' (Gravestijn, 2019, pagina 1) heeft het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding een interventie ontwikkeld (Gravestijn, Pettersson, & Euwema, 2020). Deze richt zich op het bevorderen van de opvoed- en levensvaardigheden van ouders met kinderen in de leeftijd van 4 t/m 12 jaar. Dit onderzoek had als doel te onderzoeken in hoeverre en op welke manier het huidige aanbod (de bestaande Leidse interventie over het ontwikkelen van opvoed- en levensvaardigheden voor ouders en kinderen, genaamd *LifeSkills*) moet worden aangepast om zo te voldoen aan de behoefte(n) van de te onderzoeken doelgroep (ouders van de Wijkacademie Feijenoord te Rotterdam).

Om de behoeften van de ouders naar extra ondersteuning te kunnen onderzoeken is dit een kwalitatief onderzoek geworden. Er zijn twee focusgroepen afgenomen met elk zes respondenten. Er was sprake van participatief actieonderzoek: de ouders werden als professional gezien en mochten meebeslissen. De moeders die meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie Feijenoord en kinderen hebben in de basisschoolleeftijd, hebben aangegeven behoefte te hebben aan ondersteuning op de volgende gebieden:

1. In het omgaan met- en begeleiden van de verschillende emoties van hun kinderen (specifiek wanneer hun kinderen teleurgesteld zijn, stil zijn na een moeilijke gebeurtenis en boos zijn).
2. In het stellen van duidelijke grenzen aan hun kinderen (expliciet gevraagd naar het stellen van grenzen/ het vinden van een balans bij het telefoon- en laptop gebruik van de kinderen).
3. In het motiveren van hun kinderen en hen daarmee een gevoel van zelfvertrouwen en zekerheid mee te geven zonder verwachtingen te scheppen.
4. In het stimuleren van de assertiviteit van hun kinderen.
5. In het leren buiten de ruzies van hun kinderen te blijven.
6. In het omgaan met- en begeleiden van kinderen die gepest worden.
7. In het geven van advies over beslissingen aan hun kinderen.
8. In het leren loslaten van hun kinderen.

De *LifeSkills* interventie is een interventie die gericht is op het bevorderen van de levensvaardigheden van kinderen en ouders. De interventie bestaat uit verschillende Toolkitten voor zowel de kinderen als de ouders. De Toolkitten kunnen worden gezien als werkbladen en kunnen ingevuld worden zonder begeleiding. De moeders bij dit onderzoek hebben aangegeven het liefst een actieve training te willen krijgen waarin bovengenoemde onderwerpen -onder begeleiding- in worden behandeld. De moeders hadden een voorkeur voor rollenspellen en debatteren. Bij de rollenspellen is het de bedoeling dat moeilijke situaties binnen het opvoeden worden nagespeeld. Bij het debatteren is het de bedoeling dat de ouders kunnen discussiëren over bovengenoemde onderwerpen. Het doel van de *LifeSkills* interventie blijft hetzelfde: de levensvaardigheden van de ouders bevorderen. Alleen de werkvormen moeten worden aangepast. Deze moeten actiever worden gemaakt. De conclusie is daarom dat er een actieve training wordt gegeven die voldoet aan de behoefte van de moeders die meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie en kinderen hebben in de leeftijd 4 t/m 12 jaar. Deze training zal bestaan uit acht, maximaal negen sessies. De eerste acht sessies zullen specifiek elk een van de acht ondersteuningsbehoeften behandelen.

SUMMARY

Children who grow up in a household with a low socio-economic status can be hindered in their social emotional development (Pettersson & Gravestijn, 2020; Dronkers, 2007). It is therefore important to strengthen the social and emotional skills of these children, because it is precisely by promoting these skills that their school performance is positively influenced. These skills are called life skills: skills that enable people to regulate their own behaviour in terms of emotions, stress, conflict and empathy. There are five life skills: self-awareness, self-management, social awareness, relationship skills, and responsible decision-making (Casel, 2013; World Health Organisation (WHO), 2003). When promoting the social emotional development of children, it is important to look at the parenting behaviour of the parents (Gravestijn, 2019). Under the guise 'if you support the parent, then you support the child' (Gravestijn, 2019, page 1), the Parenthood and Parental Guidance Research Group has developed an intervention that focuses on promoting the parenting and life skills of parents with children aged 4 to 12 years (Gravestijn, Pettersson, & Euwema, 2020). The aim of this research was to investigate to what extent and in what way the current offer (the existing Leiden intervention on developing parenting and life skills for parents and children, called *LifeSkills*) should be adapted in order to meet the need of the new target group (parents of the Wijkacademie Feijenoord).

This has become a qualitative study in order to be able to investigate the parents' need for extra support. Two focus groups were conducted with six respondents each. There was participatory action research: the parents were seen as professionals and were allowed to participate in the decision-making process.

The mothers who participate in the activities of the Wijkacademie Feijenoord and have children of primary school age have indicated that they have a need for support in the following areas:

1. In dealing with and guiding their children's different emotions (especially when their children are disappointed, quiet after a difficult event and angry).
2. In setting clear boundaries for their children (explicitly pushed towards setting boundaries / finding a balance in the children's telephone and laptop use).
3. In stimulating their children's assertiveness.
4. In learning to stay out of their children's quarrels.
5. In motivating their children and thereby giving them a sense of self-confidence and security without creating expectations.
6. In dealing with and guiding children who are bullied.
7. In giving advice about decisions to their children.
8. In learning to let go of their children.

The *LifeSkills* intervention is an intervention aimed at promoting the life skills of children and parents. The intervention consists of different Toolkitten for both the children and the parents. The Toolkitten can be seen as worksheets and can be completed without guidance. The mothers in this study have indicated that they prefer to receive active training in which the above subjects are dealt with under supervision. The mothers had a preference for role-playing and debating. The role plays are intended to act out difficult situations in parenting. In debating it is the intention that the parents can discuss the above topics. The goal of the *LifeSkills* intervention remains the same: to promote the life skills of the parents. Only the work forms need to be adjusted. These need to be made more active. The conclusion is therefore that active training is provided that meets the needs of the mothers who participate in the activities of the Wijkacademie and who have children aged 4 to 12 years. This training will consist of eight, maximum nine sessions. The first eight sessions will specifically address each of the eight support needs.

INHOUDSOPGAVE

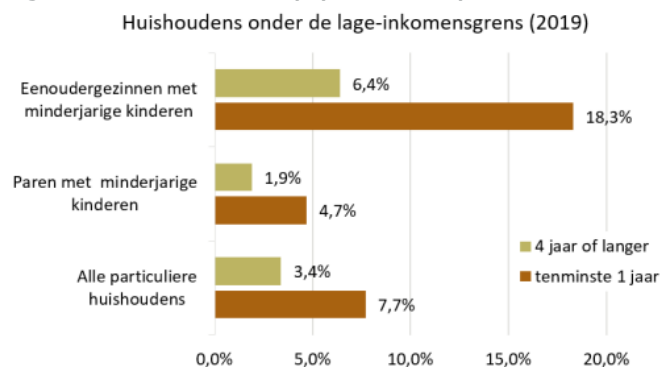
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding en achtergrond	7
1.1.1 SEL-programma's	7
1.1.2 LifeSkills interventie	8
1.1.3 Wijkacademie Feijenoord.....	9
1.2 Probleemanalyse	10
1.4 Maatschappelijke relevantie.....	10
1.4 Leeswijzer	12
2. Theoretisch kader	13
2.1 Sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in de basisschoolleeftijd van Erikson.....	13
2.3 Levensvaardigheden en wat het inhoudt voor de kinderen en de ouders	15
2.3.1 Levensvaardigheid: zelfbewustzijn	15
2.3.2 Levensvaardigheid: zelfmanagement.....	17
2.3.3 Levensvaardigheid: sociaal bewustzijn	18
2.3.4 Levensvaardigheid: relatievaardigheden	19
2.3.5 Levensvaardigheid: verantwoordelijke besluitvorming	20
2.4 Culturele diversiteit.....	21
2.4.1 Waardedimensies van Hofstede	21
2.4.2 TOPOI-model van Hoffman	22
2.5 Vooronderzoek.....	22
2.5.1 Ervaringen van de coaches	23
2.6 Bestaande interventies	23
2.7 Deelvragen.....	24
3. Methodologie.....	25
3.1 Soort onderzoek	25
3.2 Data verzameling	25
3.3 Analyse methode.....	26
3.4 Validiteit en betrouwbaarheid	27
3.5 Ethische aspecten en privacy	27
4. Resultaten.....	28
4.1 Thema zelfbewustzijn	28
4.1.1 Ondersteuning uiten emoties	28
4.2 Thema zelfmanagement	29
4.2.1 Stellen van grenzen	29
4.3 Thema sociaal bewustzijn	30
4.3.1 Ondersteuning in inlevingsvermogen	30
4.4 Thema relatievaardigheden	30
4.4.1 Ondersteunen in assertiviteit	31
4.5 Thema verantwoordelijke besluitvorming	31
4.5.1 Ondersteuning in het zelf nemen van beslissingen	32
4.5.2 Leren loslaten	32

4.6 Overige belangrijke informatie	32
4.6.1 Vormgeving training	32
4.6.2 Leergierigheid moeders.....	32
5. Conclusie en aanbevelingen.....	33
5.1 Conclusie	33
5.1.1 Deelvraag 1	33
5.1.2 Deelvraag 2	33
5.1.3 Deelvraag 3	34
5.1.4 Deelvraag 4	34
5.1.5 Deelvraag 5	35
5.2 Aanbevelingen	38
5.2.1 De training	38
5.2.2 Toelichting sociaal bewustzijn	39
6. Discussie.....	40
6.1 Methodologie	40
6.2 Validiteit en betrouwbaarheid	40
6.3 Representativiteit	40
6.3.1 Aantal respondenten	40
6.3.2 Geslacht respondenten	40
6.3.3 Etniciteit respondenten	41
6.4 Ervaring onderzoeker	41
7. Reflecties onderzoeker	42
7.1 Opvoedvaardigheden	42
7.2 Levensvaardigheid sociaal bewustzijn.....	42
7.3 Opvoeden in zijn geheel	42
Bibliografie.....	43
Bijlage	45
Bijlage 1: topiclijst.....	45
Bijlage 2: toestemmingsverklaringsformulier	50
Bijlage 3: beoordelingsformulier opdrachtgever.....	51
Bijlage 4: competentieontwikkeling	54

In dit hoofdstuk wordt de relevante achtergrondinformatie aangaande de aanleiding van het onderzoek, de probleemanalyse en de maatschappelijke relevantie beschreven.

1.1 Aanleiding en achtergrond

Kinderen die opgroeien in een huishouden met een lage sociaaleconomische status kunnen belemmerd worden in hun sociaal-emotionele ontwikkeling (Petterson & Gravesteyn, 2020). Dronkers (2007) stelt dat de status van het huishouden (en dan vooral het beroepsniveau van de vader en het opleidingsniveau van beide ouders) waar het kind in opgroeit een grote impact op de onderwijskansen van het kind heeft. Het opleidings- en beroepsniveau van de ouders wordt door hem ook wel financieel en cultureel kapitaal genoemd. Het gaat hier dan om de financiële middelen die de ouders tot hun beschikking hebben om de onderwijskansen van het kind te stimuleren (denk aan extra hulpbronnen voor het kind zoals bijvoorbeeld een laptop tijdens de basisschooltijd en mooie kleding voor latere sollicitaties) en de mate waarin de ouders cultureel actief zijn om de onderwijskansen te stimuleren (denk aan het hebben van discussies over uiteenlopende maatschappelijke onderwerpen). Huishoudens met een lage sociaaleconomische status hebben minder financiële middelen tot hun beschikking en zijn vaak cultureel minder actief. De kinderen uit deze huishoudens worden minder gestimuleerd in hun onderwijskansen. Om uit het boek Ruggengraat van Ongelijkheid van Jaap Dronkers (2007) te citeren: *“Leerlingen kunnen voor hun onderwijssucces beter hooggeschoolde maar gescheiden ouders hebben dan laaggeschoolde ouders die nog steeds gelukkig samenleven.”* (pagina 5). In 2019 groeiden 99 duizend kinderen langdurig (langer dan vier jaar) op in een huishouden met een laag inkomen (zie figuur 1 ter illustratie) (NJI, 2021).

Figuur 1: dit figuur laat het percentage huishoudens in Nederland zien die onder de lage-inkomensgrens vallen in 2019, onderverdeeld in drie aspecten: eenoudergezinnen met minderjarige kinderen, paren met minderjarige kinderen en alle particuliere huishoudens. Noot. Herdrukt van "Armoede in gezinnen", door NJI, 2021.

Kinderen uit een huishouden met een lage sociaaleconomische status worden minder gestimuleerd in hun onderwijskansen. Dit uit zich in het hebben van minder sociale vaardigheden, het hebben van minder doorzettingsvermogen, het hebben van een minder goede loopbaan en het ontwikkelen van een lager zelfbeeld (Petterson & Gravesteyn, 2020). Het is daarom belangrijk dat de sociale en emotionele vaardigheden bij deze kinderen worden versterkt. Juist door het bevorderen van deze vaardigheden worden de schoolprestaties op een positieve manier beïnvloed en worden gelijke onderwijskansen bevorderd (Dronkers, 2007).

1.1.1 SEL-programma's

Durlak & Weissberg (2011) schrijven dat programma's waarbij de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen wordt gestimuleerd (dit geldt voor zowel basisschoolkinderen als kinderen op de middelbare school) een positieve invloed laten zien op de ontwikkeling van de kinderen. Deze programma's worden SEL- programma's (social and emotional learning programs) genoemd. Deze programma's bevorderen het proces om de volgende vaardigheden eigen te maken: het herkennen en managen van de eigen emoties, het stellen en bereiken van doelen, het waarderen van het perspectief van anderen, het aangaan en onderhouden van positieve relaties, het nemen van verantwoordelijke beslissingen en het juist handelen in interpersoonlijke situaties (situaties tussen twee of meer personen). Het inzetten van de SEL-programma's leidt tot aanzienlijke verbeteringen in de houding die

de kinderen hebben ten opzichte van zichzelf en de school, in hun sociale gedrag en in hun gedrag in de klas. Daarbij worden de academische prestaties verbeterd wanneer SEL-programma's worden ingezet (Durlak & Wiessberg, 2011). De vaardigheden die worden gestimuleerd bij de SEL-programma's worden levensvaardigheden genoemd: vaardigheden die mensen in staat stellen om hun eigen gedrag te reguleren op het gebied van emoties, stress, conflicten en inlevingsvermogen (Pettersen & Gravesteyn, 2020). Naast het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen door middel van vastgestelde programma's, is het volgens McElwain, Halberstadt & Volling (2007) ook noodzakelijk om naar het gedrag van de ouders te kijken. Een afwijzende en bestraffende opvoeding kan het vermogen van kinderen belemmeren om op een juiste manier met fysiologische opwindingsomstandigheden om te gaan en om informatie over emotionele gebeurtenissen op juiste wijze te verwerken. Deze manier van opvoeden kan ervoor zorgen dat kinderen emoties als bedreigend beschouwen, emotioneel uitdagende situaties vermijden en de kans missen om te leren omgaan met negatieve emoties. Echter, wanneer ouders de kinderen voorzien van instrumentele (tastbare)- en emotionele ondersteuning stimuleert dit de kinderen in het -op een openlijke manier- praten over emotionele gebeurtenissen en om emotionele uitdagingen niet uit de weg te gaan (McElwain, Halberstadt, & Volling, 2007). De levensvaardigheden van de ouders zelf spelen een belangrijke rol in de opvoeding en ontwikkeling van kinderen, omdat kinderen hun ouders als voorbeeld zien (Pettersen & Gravesteyn, 2020; Dronkers, 2007).

1.1.2 LifeSkills interventie

Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding is bezig met de interventie *Levensvaardighedenpaspoort en Toolkit voor Ouder en Kind (Levensvaardigheden voor O&K)* (Gravesteyn et al., 2020). Deze interventie richt zich op het bevorderen van de opvoed- en levensvaardigheden van ouders en kinderen in de leeftijd van 4 t/m 12 jaar. Opvoedvaardigheden zijn vaardigheden die ouders ondersteunen in het opvoedingsproces (Pettersen & Gravesteyn, 2020). Opvoedvaardigheden berusten voor het grootste gedeelte op het hebben van kennis over de ontwikkeling van kinderen en weten hoe om te moeten gaan met de uitdagingen binnen het opvoedingsproces. Door de ouders te ondersteunen bij het -verder- ontwikkelen van hun opvoed- en levensvaardigheden en de ouders extra kennis te bieden over de opvoeding, wordt de eigenwaarde en het zelfsturend vermogen van de ouders met betrekking tot de opvoeding vergroot. Daarbij is de interventie gericht op het stimuleren van de interactie tussen ouder en kind en hebben de levensvaardigheden een positieve invloed op de (sociaal-emotionele) ontwikkeling en het welzijn van de kinderen (Pettersen & Gravesteyn, 2020).

Voor de ouders in een minder kansrijke wijk in Leiden is de interventie *LifeSkills* ontwikkeld (Gravesteyn et al., 2020). De interventie had als doel om hen te ondersteunen bij het bevorderen van de opvoed- en levensvaardigheden. De interventie is tot stand gekomen door een samenwerking van professionals, ouders en kinderen. Door de interventie te ontwikkelen in samenwerking met de betrokkenen, participatief actieonderzoek genaamd, voelt de doelgroep zich meer betrokken en sluit de interventie beter aan bij de doelgroep. De *LifeSkills* interventie bestaat uit een Levensvaardighedenpaspoort voor Ouder & Kind, Toolkit voor Ouders, Toolkit voor Onderwijs en een Toolkit voor Omgeving/Wijk. De levensvaardigheden vormen de kern binnen deze interventie. Binnen elke levensvaardigheid is in kaart gebracht welke uitdagingen de ouders bij het opvoeden tegen kunnen komen en hoe de ouders daarmee om kunnen gaan. Op die manier komen zowel de levensvaardigheden als de opvoedvaardigheden aan bod. In dit onderzoeksrapport is onderzocht hoe *LifeSkills* het beste kan worden doorontwikkeld voor Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam. Waarbij dezelfde structuur met betrekking tot de levens- en opvoedvaardigheden wordt gehanteerd (Gravesteyn et al., 2020).

Er is bewust gekozen voor het inzetten op de ontwikkeling van deze bestaande interventie en niet op een eventuele nieuwe interventie. Het doel van de interventie blijft namelijk hetzelfde: de opvoed- en levensvaardigheden van ouders versterken. Dat betekent dat de structuur van de interventie ook hetzelfde blijft. De structuur is gericht op de opvoed- en levensvaardigheden. De inhoud van de interventie verschilt wel per doelgroep. De ouders in Leiden hebben (waarschijnlijk) een andere ondersteuningsbehoefte dan de doelgroep van dit onderzoeksrapport. Allebei de interventies hebben dan ook dezelfde onderdelen, alleen de inhoud van de onderdelen verschillen per interventie. Ook de werkvormen (hoe worden de opvoed- en levensvaardigheden versterkt) binnen de interventie kunnen per doelgroep verschillen. Hoe de nieuwe doelgroep de inhoud en de werkvormen graag zou willen zien wordt onderzocht in dit onderzoeksrapport.

1.1.3 Wijkacademie Feijenoord

Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding werkt samen met de Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam om deze vernieuwde interventie te realiseren (Gravesteyn et al., 2020). De professionals bij de Wijkacademie zijn gespecialiseerd in het ondersteunen van mensen van verschillende afkomst op het gebied van opvoeding. Wijkacademie Feijenoord is onderdeel van het landelijk project Wijkacademies Opvoeden. In totaal zijn er ruim 20 Wijkacademies in Nederland opgestart. Dit project is ooit ontstaan op verzoek van ouders met een migratieachtergrond en samen met hen bedacht. Wijkacademie Feijenoord gaat uit van het principe van leren van elkaar. Een kerngroep van ouders van verschillende afkomst kan ervaringen delen en vragen stellen over het opvoeden. Belangrijke thema's rondom opvoeden worden besproken en er wordt actief gezocht naar manieren om andere ouders van de wijk ook bij de activiteiten van de Wijkacademie te betrekken. Volgens Gravesteyn (2019) is het hebben van een ondersteunend sociaal netwerk (de Wijkacademie is daar een voorbeeld van) belangrijk voor het welzijn van de ouders. Door actief gebruik te maken van het eigen sociale netwerk krijgen ouders ondersteuning, bevestiging en herkenning bij het opvoeden. De contactpersoon van de Wijkacademie Feijenoord is Fadma Bouchatoui. Zij is een van de professionals binnen de Wijkacademie. De professionals die de ouders ondersteunen zijn coaches die getraind zijn op mbo-niveau en hbo-niveau (Gravesteyn et al., 2020).

Door de samenwerking tussen het lectoraat Ouderschap & Ouderbegeleiding en Wijkacademie Feijenoord is het de bedoeling dat er een interventie wordt gerealiseerd die de opvoed- en levensvaardigheden van de ouders versterkt (Gravesteyn et al., 2020). De 14 coaches zullen ieder de interventie aanbieden aan zes vaders en/of moeders. Dit betekent dat er 84 moeders of vaders worden bereikt. Er kan worden gesteld dat het momenteel alleen moeders betreft. Tijdens het veldonderzoek zijn er ook alleen moeders geïnterviewd. Vaders zaten niet bij de bestaande groepen. De moeders zijn voornamelijk van Marokkaanse afkomst. In deze cultuur heerst de opvatting dat vrouwen moeten zorgen voor het huishouden en de kinderen (Nunez, Mahdi, & Popma, 2017). Dit zou kunnen verklaren waarom enkel moeders en geen vaders zich aanmelden voor de activiteiten van de Wijkacademie. In dit rapport wordt nog wel gesproken van 'ouders' en niet alleen 'moeders', omdat anders de vaders helemaal buiten beschouwing worden gehouden. De vaders zullen in zekere mate ook met dezelfde uitdagingen te maken krijgen als de moeders. In paragraaf 2.5 wordt de culturele diversiteit met betrekking tot dit onderzoek verder uitgediept. De doelstellingen met betrekking tot de interventie zijn:

1. De coaches, ouders en kinderen van de Wijkacademie Feijenoord werken samen met het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding aan het ontwikkelen van Levensvaardigheden voor O&K dat aan de specifieke behoefte van de eigen doelgroep is aangepast.
2. De coaches van de Wijkacademie Feijenoord zijn getraind in Levensvaardigheden voor O&K, zodat zij zich in staat voelen de interventie actief in te zetten bij de doelgroep (ouders en kinderen).
3. De Wijkacademie Feijenoord kan het ontwikkelde Levensvaardigheden voor O&K op zelfstandige en langdurige basis inzetten (Gravesteyn et al., 2020, pagina 1).

Dit onderzoek valt onder het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding en heeft als doel om de eerstgenoemde doelstelling te behalen: in co-creatie met de coaches, ouders en kinderen van de Wijkacademie Feijenoord een onderzoek uit te voeren waarin wordt onderzocht hoe het huidige aanbod (de bestaande Leidse interventie voor het ontwikkelen van opvoed- en levensvaardigheden voor ouders en kinderen, genaamd *LifeSkills*) kan worden aangepast om zo te voldoen aan de behoefte van de te onderzoeken doelgroep (ouders van de Wijkacademie Feijenoord). Net zoals bij de Leidse interventie *LifeSkills* is dit een participatief actieonderzoek geworden. Door het geheel samen te ontwikkelen voelt de doelgroep zich meer betrokken (misschien zelfs mede-eigenaar) en sluit de interventie beter aan bij de doelgroep. Zoals Gravesteyn et al. (2020) stelt:

Een effectieve manier om de samenwerkingsrelatie met ouders te versterken is: (1) door het perspectief van de ouders mee te nemen in denken en handelen (2) hen te ondersteunen in plaats van te vertellen hoe het moet (3) de regie zoveel mogelijk bij hen te laten en (4) hen te (h)erkennen in hun ervaringsdeskundigheid (pagina 5).

1.2 Probleemanalyse

Om de betreffende doelstelling te behalen is onderzocht hoe de *LifeSkills* interventie zo kon worden aangepast dat het voldoet aan de behoefte van de ouders aan Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam. Hierbij ging het dus niet om de ondersteuningsbehoefte van ouders in het algemeen, maar specifiek om de ondersteuningsbehoefte van de ouders met kinderen van 4 t/m 12 jaar bij Wijkacademie Feijenoord. Daarbij werd onder andere gekeken naar welke (opvoed)situaties de ouders als lastig ervaren en wat hun behoefte waren met betrekking tot het ontwikkelen van specifieke opvoed- en levensvaardigheden. Dit is gerealiseerd door de ouders, kinderen en professionals actief te betrekken bij het ontwikkelen van deze versie van *LifeSkills*. De interviews zijn afgenomen bij de desbetreffende ouders en professionals van Wijkacademie Feijenoord waar de focus lag op de ondersteuningsbehoefte op het gebied van opvoeden. Uiteindelijk is daar dit onderzoeksrapport uit voortgekomen die de volgende probleemstelling beantwoordt:

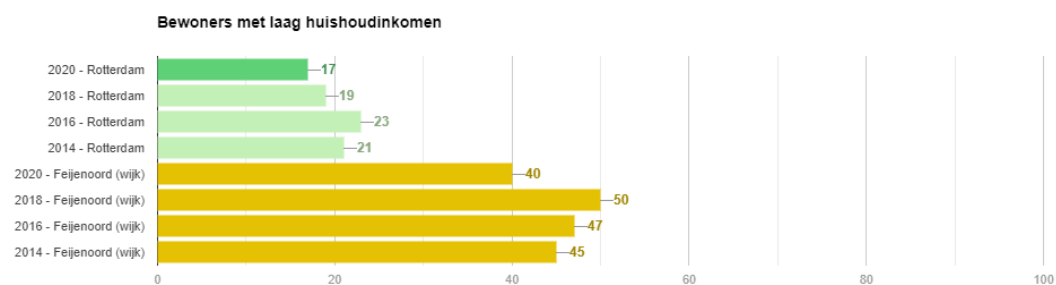
In hoeverre en op welke manier moet het huidige aanbod (de bestaande Leidse interventie over het ontwikkelen van opvoed- en levensvaardigheden voor ouders en kinderen, genaamd LifeSkills) aangepast worden om zo te voldoen aan de behoefte(n) van de te onderzoeken doelgroep (ouders van de Wijkacademie Feijenoord)?

De volgende doelstellingen werden gehanteerd om dit onderzoeksrapport tot een succes te maken:

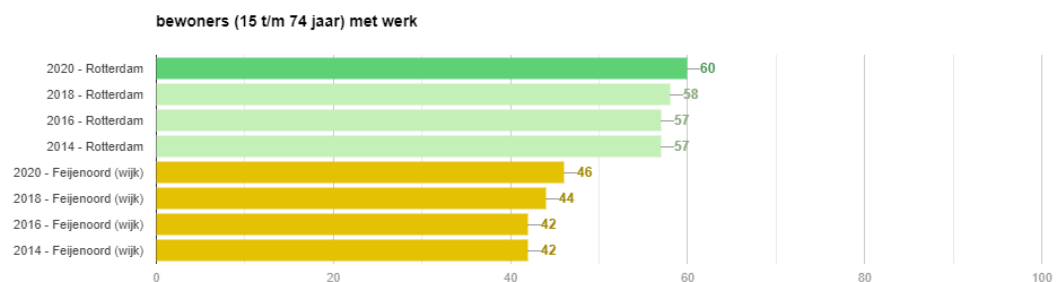
- Doelstelling onderzoeksrapport: het doel is om een onderzoeksrapport in te leveren waarin wordt aanbevolen hoe de huidige interventie (*LifeSkills*) kan worden aangepast om zo te voldoen aan de behoefte van de te onderzoeken doelgroep (ouders met kinderen van 4 t/m 12 jaar bij Wijkacademie Feijenoord).
- Doelstelling onderzoek: het doel is om meer kennis te verkrijgen over de ondersteuningsbehoefte met betrekking tot opvoeden bij ouders met kinderen van 4 t/m 12 jaar bij Wijkacademie Feijenoord.
- Doelstelling opdrachtgever (lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding): het doel is om meer kennis te verkrijgen over ondersteuningsbehoefte en vragen met betrekking tot opvoeden bij ouders met kinderen van 4 t/m 12 jaar bij Wijkacademie Feijenoord om zo de bestaande interventie (*LifeSkills*) aan te passen.

1.4 Maatschappelijke relevantie

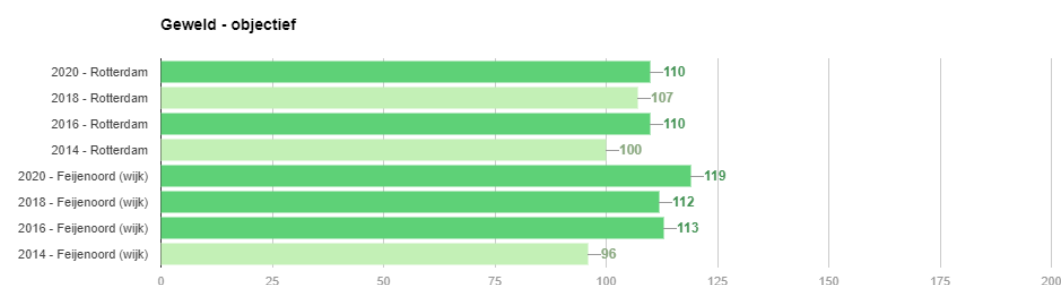
Waarom is er juist voor gekozen om de *LifeSkills* interventie verder te ontwikkelen voor de Rotterdamse Feijenoord wijk? Juist omdat de ouders in deze wijk behoefte hebben aan extra ondersteuning. 85% van de 7.500 inwoners die de Feijenoord wijk rijk is heeft een niet Nederlandse achtergrond (Gemeente Rotterdam, 2020). Het hebben van een andere cultuur (dan de basis cultuur in het land) kan zorgen voor moeilijkheden in het dagelijks leven (Nunez, Mahdi, & Popma, 2017). Dit geldt ook voor het opvoeden: ouders kunnen tegen een taalbarrière aanlopen en er kunnen misverstanden optreden door het hebben van verschillende normen en waarden. Bij de theoretische onderbouwing wordt dieper ingegaan op het stukje culturele diversiteit (zie 2.5 *Culturele diversiteit*). Het opleidings- en inkomensniveau in de Feijenoord wijk ligt onder het Rotterdamse gemiddelde (Gemeente Rotterdam, 2020). Het aantal bewoners met een laag huishoudinkomen en zonder werk ligt boven het Rotterdamse gemiddelde, net zoals het aantal geweldsmisdrijven per duizend inwoners (zoals figuren 2, 3 en 4 illustreren). Kinderen die uit een gezin komen met financiële problemen/minder financiële hulpmiddelen kunnen te maken krijgen met problemen die invloed uitoefenen op hun ontwikkeling (Feldman, 2015; Petterson & Gravesteyn, 2020). Zo kan er een tekort zijn aan basismiddelen wat onder andere invloed heeft op de cognitieve vermogens van de kinderen (zie 2.1 *Levensvaardigheid 1: zelfbewustzijn*). Ook kan er sprake zijn van verstoringen in de leefsituatie, een onveilige buurt en van ouders die het te druk hebben met de financiële situatie en zo geen tijd en/of zin hebben om naar de behoefte te kijken van de kinderen. De Feijenoord wijk is een van de koplopers in Rotterdam in het aantal bewoners van 15 t/m 74 jaar die geen werk hebben (Gemeente Rotterdam, 2020). Wat zijn invloed heeft op de financiële status van de gezinnen (Feldman, 2015; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Figuur 2: dit figuur laat het percentage bewoners van 15 jaar en ouder in de Feijenoord wijk zien die een huishoudinkomen iets boven het sociaal minimum heeft in 2020 in vergelijking met het gemiddelde van Rotterdam. *Noot.* Herdrukt van "Feijenoordwijk", door Gemeente Rotterdam, 2020.

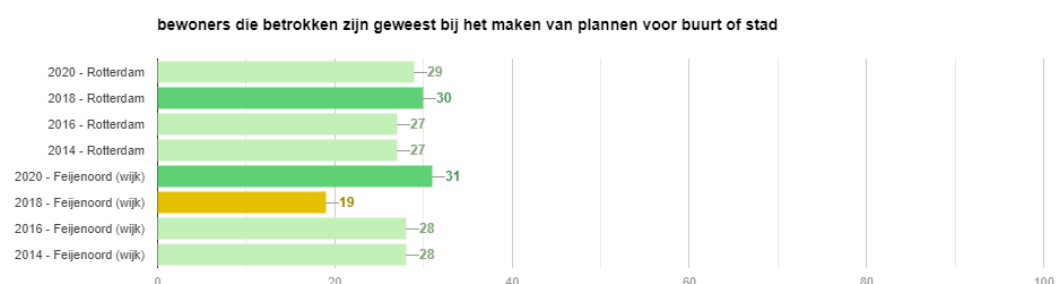

Figuur 3: dit figuur laat het percentage bewoners van 15 t/m 74 jaar in de Feijenoord wijk zien dat geen baan heeft in 2020 in vergelijkbaar met het gemiddelde van Rotterdam. *Noot.* Herdrukt van "Feijenoordwijk", door Gemeente Rotterdam, 2020.

Figuur 4: dit figuur laat het percentage geregistreerde geweldsmisdrijven per duizend inwoners in de Feijenoord wijk zien in 2020 in vergelijkbaar met het gemiddelde van Rotterdam. *Noot.* Herdrukt van "Feijenoordwijk", door Gemeente Rotterdam, 2020.

De Feijenoord wijk loopt voorop in het aantal bewoners dat opkomt voor de belangen van de bewoners en actief meedoen met bewonersinitiatieven, zoals figuur 4 laat zien (Gemeente Rotterdam, 2020). Dit kan betekenen dat participierend actieonderzoek kan helpen om de belangen van de bewoners te ondersteunen.

Figuur 5: dit figuur laat het percentage bewoners van 15 jaar en ouder in de Feijenoord wijk zien dat actief meedoet met bewoners initiatieven in 2020 in vergelijking met het gemiddelde van Rotterdam. *Noot.* Herdrukt van "Feijenoordwijk", door Gemeente Rotterdam, 2020.

Moelijke leefomstandigheden zoals armoede en onveiligheid in de buurt waar kinderen opgroeien hebben een negatieve invloed op het leerproces van het kind (Pettersson & Gravesteyn, 2020). Hoewel deze interventie niet als doel heeft om de armoede en onveiligheid in de Feijenoord wijk te laten verdwijnen, is deze interventie wel gericht op de sociaal-emotionele vaardigheden van de kinderen. Wanneer de kinderen 'handvaten' krijgen toegereikt om met de alledaagse stressvolle situaties om te leren gaan heeft dit een positieve invloed op het leerproces van de kinderen. Daarnaast draagt het bevorderen van de sociaal-emotionele vaardigheden van deze kinderen er aan bij dat de kinderen met

meer plezier, motivatie en doorzettingsvermogen naar school gaan. Wanneer de ouders dezelfde 'handvaten' krijgen toegereikt voelen de ouders zich zekerder. Die zekerheid is vaak van cruciaal belang in een omgeving die niet al te zeker is (door bijvoorbeeld slechte financiële situaties, eigen trauma's en/of een verminderde geestelijke gezondheid). Door die zekerheid wordt de eigenwaarde van de ouders namelijk verhoogd en wordt het communiceren van de ouders -zowel onderling als naar de kinderen- op een positieve manier beïnvloed. Dit resulteert in betere schoolprestaties van de kinderen (Pettersen & Gravesteyn (2020)).

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk zal de relevante literatuur over het onderwerp worden besproken. Aan de hand van het theoretisch kader worden deelvragen beschreven. Hoe de probleemstelling en de deelvragen zijn beantwoord wordt beschreven in het hoofdstuk methodologie. Daarna volgen de resultaten, de conclusie en de aanbevelingen. Ten slotte wordt de discussie (een kritische blik op de inhoud van het onderzoek) besproken.

Om binnen dit onderzoek met de juiste theoretische onderbouwing te komen is als eerste de invalshoek voor dit onderzoek bepaald: de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen.

Allereerst is beschreven in welke fase van ontwikkeling de kinderen zich bevinden. Dit is de vlijt versus minderwaardigheid fase. Door middel van het ondersteunen van de ouders wordt de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen in deze fase bevorderd. De *LifeSkills* interventie wordt doorontwikkeld bij een nieuwe doelgroep. De levensvaardigheden vormen hiervan de kern. Binnen elke levensvaardigheid is in kaart gebracht welke uitdagingen de ouders bij het opvoeden tegen kunnen komen en hoe zij daarmee om kunnen gaan. De levensvaardigheden worden dan ook goed uitgediept met elk een link naar zowel de kinderen (welke uitdagingen komen zij tegen?) als de ouders (welke uitdagingen komen de ouders tegen bij het ondersteunen van de kinderen?). Op die manier worden de levensvaardigheden en de daarbij horende opvoedvaardigheden toegelicht. Daarna is er een paragraaf gewijd aan theorie over culturele diversiteit (85% van de inwoners van de Feijenoordwijk heeft een niet-Nederlandse achtergrond (Gemeente Rotterdam, 2020)). Ten slotte wordt het vooronderzoek en worden de deelvragen beschreven. Hoe de deelvragen beantwoord zijn is beschreven in het hoofdstuk methodologie.

2.1 Sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in de basisschoolleeftijd volgens Erikson

Psycholoog Erik Erikson heeft de sociaal-emotionele ontwikkeling van onder andere kinderen in de basisschoolleeftijd onderzocht (Feldman, 2015). Hij heeft een theorie ontwikkeld die stelt dat we in elke levensfase vaardigheden opdoen die ervoor zorgen dat we goed kunnen functioneren in ons leven. Wanneer het opdoen van een vaardigheid in een specifieke levensfase niet of niet voldoende gebeurt, kan dit zorgen voor belemmeringen in het functioneren in het latere leven. Zo bestaat elke levensfase uit een conflict. Wanneer dit conflict juist wordt opgelost met de daarvoor vergaarde vaardigheden, kan de persoon in kwestie doorgaan naar de volgende levenstaak/conflict. Wanneer het conflict niet juist wordt opgelost kan de persoon stagneren in zijn persoonlijkheidsontwikkeling. De kinderen op wie dit onderzoeksrapport is gericht hebben de basisschoolleeftijd (4 t/m 12 jaar). Daarmee bevinden zij zich in de vlijt versus minderwaardigheid fase. Zodra de kinderen het conflict in deze fase goed oplossen, leidt dit tot gevoelens van competentie en bekwaamheid. In het geval dat de kinderen de uitdagingen die zij krijgen niet goed oplossen, kunnen kinderen met een lage eigenwaarde verstrikt raken in een cyclus van mislukkingen en onvermogen. De motivatie om beter te worden (in bijvoorbeeld hun schoolprestaties) kunnen zij daarmee verliezen. Kortom, er kan gesteld worden dat het begrip eigenwaarde de basisschoolleeftijd kenmerkt (Feldman, 2015). Waar de eigenwaarde onder andere allemaal van af kan hangen zal later in dit hoofdstuk worden uitgelegd.

2.1.1 Kritiek op de theorie van Erik Erikson

Het is van belang om even te vermelden dat deze theorie van Erikson ook kritiek heeft gekregen (Zimbardo et al., 2017). Zo vragen critici zich af of iedereen de acht genoemde fases op dezelfde manier doorloopt of dat culturele normen ook een rol spelen. Hij heeft zijn theorie opgesteld op basis van eigen waarnemingen (niet volgens nauwkeurig wetenschappelijk onderzoek). Zijn resultaten worden echter wel ondersteund door nauwkeurige wetenschappelijke onderzoeken. Omdat het belang van eigenwaarde in de basisschooltijd ook in wetenschappelijke onderzoeken met betrekking tot levensvaardigheden terugkomt, is ervoor gekozen om deze theorie te gebruiken (Zimbardo et al., 2017; Casel, 2013).

2.1.1 Het belang van levensvaardigheden

De vaardigheden die de kinderen laten zien om de uitdagingen in deze fase het hoofd te kunnen bieden worden levensvaardigheden genoemd: vaardigheden die mensen in staat stellen om hun eigen gedrag te reguleren op het gebied van emoties, stress, conflicten en inlevingsvermogen (Petterson & Gravesteyn, 2020; Durlak & Weissberg, 2011). Bij heftige emoties (zoals bij een ruzie) worden deze levensvaardigheden op de proef gesteld. Voor kinderen in de basisschoolleeftijd kunnen levensvaardigheden een beschermde factor zijn in uitdagende situaties. Dit resulteert in hechte vriendschappen en betere schoolprestaties. Het is dus waardevol om deze levensvaardigheden in de basisschooltijd al te versterken (Petterson & Gravesteyn, 2020). Welke levensvaardigheden helpen dan om moeilijkheden en uitdagingen in het dagelijks leven het hoofd te bieden en dus ook in het conflict in de fase vlijt versus minderwaardigheid? Casel (2013) en WHO (2003) hebben vijf levensvaardigheden op een rijtje gezet:

1. zelfbewustzijn;

2. zelfmanagement;
3. sociaal bewustzijn;
4. relatievaardigheden;
5. verantwoordelijke besluitvorming.

Zij stellen dat het hebben en het juist kunnen toepassen van deze levensvaardigheden ervoor zorgt dat kinderen meer gemotiveerd zijn om naar school te gaan, meer zin hebben om te leren, gemotiveerd zijn om betere cijfers te halen en minder sombere gedachten hebben (World Health Organisation (WHO), 2003; Casel, 2013; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Figuur 6: dit figuur laat de vijf levensvaardigheden zien. *Noot.*
Herdruckt van Levensvaardigheden bij kinderen (PO), door Petterson & Gravesteyn, 2020.

Om een duidelijk beeld te krijgen van de uitdagingen waarmee de kinderen te maken krijgen en de levensvaardigheden die zij daarbij kunnen inzetten, zullen de vijf levensvaardigheden straks stuk voor stuk worden vermeld. Er zal worden beschreven wat de levensvaardigheden inhouden, hoe de kinderen in de basisschoolleeftijd deze levensvaardigheden ontwikkelen en welke moeilijkheden zij tegen komen. Bij elke levensvaardigheid zal een koppeling worden gemaakt met het begrip eigenwaarde, wat volgens Erikson zo belangrijk is tijdens de basisschoolleeftijd (Feldman, 2015).

2.2 Ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd

Dit onderzoeksrapport is uiteindelijk op de ouders gericht, omdat via de ouders de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen wordt gestimuleerd voor meer gelijke kansen in het onderwijs (zie ook 1.1 Aanleiding en achtergrond en 1.3 Maatschappelijke relevantie). Om Gravesteyn (2019) opnieuw te citeren: "Ondersteun je de ouder, dan ondersteun je het kind" (p. 1). Gravesteyn (2019) stelt daarbij dat een positieve invloed op de gevoelens en het welzijn van de kinderen ontstaat wanneer ouders worden ondersteund in hun eigen welzijn. Het welzijn van ouders kan men grofweg onderverdelen in twee aspecten:

1. In hoeverre vindt de ouder dat hij/zij de juiste vaardigheden heeft om zijn/haar eigen leven naar eigen inzicht in te richten (levensvaardigheden).
2. In hoeverre vindt de ouder dat hij/zij de juiste vaardigheden bezit om het kind op de juiste manier op te voeden (opvoedvaardigheden).

Deze twee vaardigheden zijn in de aanleiding nog wat meer toegelicht. Het is van belang om beide aspecten mee te nemen in dit onderzoek. Wanneer de ouder het bijvoorbeeld moeilijk vindt om alle taken van het ouderschap in te plannen en tijdens de interventie alleen maar informatie krijgt over het ouderschap, is de interventie niet valide. Het doel is om de ouders juist te ondersteunen op de punten waar zij moeite mee hebben. Het is dus van belang om te kijken hoe het staat met het welzijn van de ouders zelf en hoe het staat met de kennis over de ontwikkeling van de kinderen (Gravesteyn, 2019; Feinberg et al., 2014).

Het is daarom belangrijk om erachter te komen wat het ouderschap allemaal van de ouders vraagt. Kijken naar wat de ouders zelf nodig hebben in plaats van naar wat kinderen van hun ouders nodig hebben voor een optimale ontwikkeling, is een benadering die nog niet veel is onderzocht door wetenschappers (Gravesteyn, 2015; Hansen, 2012). Veel wetenschappelijke adviezen zijn gericht op een 'schoolgerichte' en 'kindergerichte' aanpak. De 'oudergerichte' aanpak blijft vaak onderbelicht, terwijl de vraag wat ouders nodig hebben om hun kinderen te stimuleren juist van groot belang is op zowel de ontwikkeling van de ouder als op de ontwikkeling van het kind. Ouders worden vaak verantwoordelijk gehouden voor het probleemgedrag van hun kinderen, worden geacht om -vaak naast een carrière en het huishouden- actief betrokken te zijn bij het leergedrag van hun kinderen en om de ontwikkeling van de kinderen op de juiste manier te stimuleren. Voor de ouders is het vaak lastig om het 'goed' te doen omdat er met betrekking tot het opvoeden verschillende en tegenstrijdige adviezen rondgaan. Denk aan internet forums, tijdschriften en boeken. Mede door deze heersende opvattingen over het ouderschap en omdat het netwerk van de ouders de afgelopen jaren flink is gekrompen (ouders

worden vaak geacht zelf voor de opvoeding van de kinderen te zorgen, de tijd dat de buren, predikant, familie en vrienden daar ook mee hielpen is zo goed als voorbij) zijn veel ouders afhankelijk geworden van het jeugdzorgsysteem. Ouders maken hier gemakkelijk gebruik van. Door de intrede van de Jeugdwet uit 2015 (waarin een oproep werd gedaan op de zelfredzaamheid van de ouders) is de druk op het jeugdzorgsysteem enigszins verminderd. Ouders blijken echter nog steeds moeite te hebben met bepaalde aspecten van het ouderschap. Het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding wil (onder begeleiding van lector Gravesteyn) door middel van onderzoek ouders de juiste handvaten bieden om zo hun zelfredzaamheid te vergroten (Gravesteyn, 2015; Hansen, 2012; Cowan & Cowan, 2000). Dit onderzoek draagt hieraan bij.

Er wordt veel druk gelegd op de schouders van de ouders om zo goed mogelijk te 'presteren' in het ouderschap waardoor goede ouderervaringen minder voorkomen (Gravesteyn, 2015; Hansen, 2012; Cowan & Cowan, 2000). Goede ouderervaringen wordt gedefinieerd als momenten in het ouderschap waarbij de ouder zich positief en zelfverzekerd voelt. Door alle eisen waaraan een goede ouder moet voldoen worden deze ervaringen schaarser. Juist door het beleven van goede ouderervaringen worden ouders emotioneel sterker. Het uitwisselen van onzekerheden binnen het ouderschap en het herkennen van problemen bij andere ouders maken ouders minder onzeker waardoor goede ervaringen meer voorkomen. Het uitwisselen van gedachten en ervaringen zoals gedaan wordt bij Wijkacademie Feijenoord heeft dan ook een grote meerwaarde voor de ouders. Wanneer de ouders van Wijkacademie Feijenoord naast het uitwisselen van gedachten en ervaringen met elkaar ook handvaten toegereikt krijgen om hun levensvaardigheden en opvoedvaardigheden te vergroten, wordt de zelfredzaamheid van deze ouders vergroot (Gravesteyn, 2015; Hansen, 2012; Cowan & Cowan, 2000).

Om de ouders de juiste ondersteuning te kunnen bieden door middel van de doorontwikkelde *LifeSkills* interventie is het van belang om te onderzoeken wat de ouders zelf nodig hebben. Gravesteyn (2015) stelt in het boek *Ouderschap in ontwikkeling* dat er drie cruciale vragen zijn om achter de ondersteuningsbehoefte van de ouder te komen:

1. Wat willen de ouders weten?
2. Wat willen de ouders bereiken?
3. Wat willen de ouders kunnen?

In paragraaf 2.3 *Levensvaardigheden* wordt bij elke levensvaardigheid de uitdagingen van de ouders vermeld. Aan de hand van deze uitdagingen zijn de deelvragen bedacht en is de topiclijst (zie voor meer informatie 3. *Methodologie*) geschreven. De drie vragen zijn zowel meegenomen in het bedenken van de deelvragen als in de opzet van de topiclijst. Om de bestaande kennis uit de literatuur aan te vullen en om de interventie passend te maken voor de doelgroep van dit onderzoek (ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd die meedoen met de activiteiten van Wijkacademie Feijenoord) zijn er focusgroepen afgenomen. Om de oudergerichte benadering te kunnen volhouden (dus echt achter de ondersteuningsbehoefte van deze ouders te komen) werden de ouders gezien als ervaringsdeskundigen en werd in samenwerking met hen de interventie gemaakt. De regie werd dus niet overgenomen en de focus ligt op de bekwaamheden en samenwerking van de ouders (Gravesteyn, 2019). Over deze manier van onderzoek (participatief actieonderzoek) is al wat verteld in de aanleiding maar deze zal verder worden uitgediept in het hoofdstuk *methodologie*.

2.3 Levensvaardigheden en wat het inhoudt voor de kinderen en de ouders

De levensvaardigheden vormen de kern van deze paragraaf. Binnen elke levensvaardigheid is in kaart gebracht welke uitdagingen de ouders bij het opvoeden tegen kunnen komen en hoe de ouders daarmee om kunnen gaan.

2.3.1 Levensvaardigheid: zelfbewustzijn

Wat houdt het in?

Zelfbewustzijn houdt in het kunnen omschrijven van de eigen -goede en minder goede- kwaliteiten, het erkennen van de eigen emoties, het hebben van een nauwkeurig zelfbeeld en het hebben van vertrouwen in zichzelf (World Health Organisation (WHO), 2003; Casel, 2013; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Afbeelding ontleend aan
Petterson & Gravesteyn (2020).

Wat houdt het in voor de kinderen?

Volgens Petterson & Gravesteyn (2020) zijn kinderen tussen de 4 - 6 jaar oud in staat om kritisch naar zichzelf te kijken. Wanneer de eigenwaarde in deze periode laag en negatief is hebben zij een kortzichtig beeld van zichzelf. Zij gaan ervan uit dat zij bijna "niets goed kunnen". Gevoelens van angst kunnen in deze periode aanwezig zijn door het groeiende besef van zichzelf en de eigen kwetsbaarheid. Wanneer ouders een ondersteunde opvoeding bieden aan hun kind (onder andere door het bieden van emotionele steun en het stellen van duidelijke grenzen) en leerkrachten bij het leerproces van de kinderen betrokken zijn, groeit de eigenwaarde van het kind gedurende de periode van 6 - 9 jaar. Zijn deze twee belangrijke elementen (dus de juiste steun van de opvoeders en leerkrachten) niet aanwezig in deze periode, kan het zijn dat het kind een lage eigenwaarde ontwikkelt. De beoordeling van anderen wordt in deze periode steeds belangrijker waardoor kinderen met een gebrekkige eigenwaarde in een negatieve spiraal kunnen komen. In de periode van 9 - 12 jaar wordt de beoordeling van anderen nog belangrijker en begint vaak de pubertijd. Deze periode kenmerkt zich door veel hormonale veranderingen waardoor de kinderen emotioneel minder stabiel kunnen zijn en een lagere eigenwaarde kunnen hebben. Het ontwikkelen van een eigen identiteit staat in deze laatste schoolperiode centraal (Petterson & Gravesteyn, 2020). Vanaf de leeftijd van 12 jaar begint namelijk volgens Erik Erikson de nieuwe fase identiteit versus identiteitsverwarring (Feldman, 2015).

Moeilijkheden in deze fase leiden echter tot het gevoel van mislukking en onvermogen (Feldman, 2015). Een van de moeilijkheden die de kinderen kunnen ervaren betreft het gewicht. Vanaf zesjarige leeftijd maken de meeste kinderen (vooral meisjes) zich al zorgen over hun gewicht (Feldman, 2015). 40% van de negen- en tienjarigen probeert af te vallen. Obesitas neemt gestaag toe in Europa en wordt een steeds ernstiger maatschappelijk probleem. In Europa heeft 25% van de schoolgaande kinderen overgewicht. Een gezond voedingspatroon en voldoende lichaamsbeweging is dan ook van cruciaal belang voor de ontwikkeling van het kind. Daarnaast heeft het binnenkrijgen van genoeg voedingsstoffen een positieve invloed op de sociale- en emotionele ontwikkeling van de kinderen: de kinderen zijn socialer naar elkaar, uiten meer positieve emoties, hebben minder angst en zijn actiever (Barrett & Frank, 1987). Daarbij draagt gezond eten bij aan verbeterde cognitieve functies. Onderzoek van Nagelhout, Verhagen, Loos & Vries (2018) stelt dat mensen met een lage sociaaleconomische status een minder gezonde levensstijl hebben dan mensen met een hoge sociaaleconomische status. Dit uit zich vooral in het eten van ongezond voedsel, weinig bewegen en roken. Zoals in de maatschappelijke relevantie (zie ook *1.3 Maatschappelijke relevantie*) al vermeld is, is de Feijenoord wijk een van de koplopers in het aantal bewoners dat geen werk heeft (Gemeente Rotterdam, 2020). Naast het gewicht kunnen chronische aandoeningen (onder andere astma), psychische aandoeningen (zoals een bipolaire stoornis), zintuigelijke- en spraakproblemen (zoals stotteren) en leerproblemen (bijvoorbeeld ADHD) ook de eigenwaarde -en daarmee de sociale- en emotionele ontwikkeling- van kinderen verminderen. Een persoonlijk gerichte aanpak kan deze belemmering wel enigszins verminderen (Feldman, 2015).

Wat houdt het in voor de ouders?

Uit het onderzoek van Petterson & Gravesteyn (2020) is naar voren gekomen dat uitdagingen omtrent het zelfbewustzijn (van kinderen in de basisschoolleeftijd) liggen in:

- het ontwikkelen van een realistisch zelfbeeld;
- het hebben van onzekerheid over prestaties en/of sociaal contact;
- het omgaan met falen en tegenslagen;
- presenteren voor de groep.

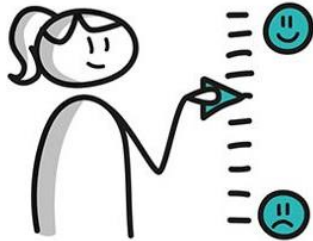
Wanneer de kinderen gevoelens van onzekerheid en angst ervaren heeft dit zijn weerslag op de ouders. Deze ervaren vaak gevoelens van machteloosheid en angst. De ouders hebben aangegeven het moeilijk te vinden als hun kind zich niet prettig voelt thuis en/of op school. Dit daagt de ouders uit in het juist

omgaan met de onzekerheid van het kind en zich niet te laten meeslepen in de emoties van het kind. Bijvoorbeeld wanneer het kind boos is kan de ouder zelf zijn/ haar rust bewaren in plaats van zelf ook boos te worden. De kinderen gaven in het onderzoek aan dat het krijgen van complimenten, het krijgen van extra ondersteuning, het hebben van een knuffel en het hebben van iemand die echt naar het kind luistert helpt om de onzekere gevoelens te verminderen (Petterson & Gravesteyn, 2020).

2.3.2 Levensvaardigheid: zelfmanagement

Wat houdt het in?

Zelfmanagement houdt in het kunnen nadenken voor het uitvoeren van een handeling, het kunnen concentreren op een taak, het maken van- en het zich houden aan een planning, het kunnen beheersen van impulsen, het kunnen omgaan met stress en het hebben van zelfmotivatie en zelfdiscipline (World Health Organisation (WHO), 2003; Casel, 2013; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Afbeelding ontleend aan
Petterson & Gravesteyn (2020).

Wat houdt het in voor de kinderen?

Feldman (2015) stelt dat kinderen aan het begin van de basisschooltijd een groeiende ontwikkeling doormaken op zowel motorisch als cognitief gedrag. Tijdens deze levensfase vindt in zowel de fijne als de grove motoriek een grote ontwikkeling plaats. Je ziet vooral dat de spiercoördinatie ontwikkelt. De grove motoriek (zoals over balken lopen en ver springen) en de fijne motoriek (zoals aan elkaar schrijven en gedetailleerde tekeningen maken) worden verbeterd. Dit betekent ook dat zij hun eigen gedrag meer onder controle kunnen houden. Het blijft volgens Petterson & Gravesteyn (2020) voor kinderen aan het begin van de basisschooltijd nog wel moeilijk om zich te concentreren op een taak en om eigen impulsen te onderdrukken. Het onderdrukken van de impulsen is vooral moeilijk tijdens een taak waarbij zij zich moeten concentreren. Kinderen in deze leeftijd kunnen vaak wel uitleggen waarom het belangrijk is om bepaalde impulsen niet gelijk tot uiting te brengen, maar kunnen zich er nog niet toe aanzetten om het ook niet te doen. Pas rond 6 – 9-jarige leeftijd ontwikkelen de kinderen het vermogen om de impulsen meer te kunnen onderdrukken. In uitdagende situaties, zoals wachten tot iemand is uitgesproken of wanneer kinderen boos zijn, blijft dit nog wel een moeilijke kwestie. Naast controle over de eigen impulsen ontwikkelt zich ook het vermogen om te plannen. Vooruitdenken en een echte planning maken is nog wel moeilijk. De kinderen hebben hier nog wel sturing bij nodig. Verder ontwikkelen kinderen het vermogen om hun eigen gevoelens te monitoren en te kunnen koppelen aan bepaalde gedachten, gedragingen en situaties. Aan het eind van de basisschooltijd zijn de kinderen meer in staat om hun impulsen uit te kunnen stellen. Het plannen blijft nog wel lastig, waarbij vooral het inschatten van tijd en het vooruitdenken moeilijk is. Ten slotte zijn de kinderen aan het eind van de schooltijd meer in staat om hun eigen gevoelens te hanteren (Petterson & Gravesteyn, 2020).

Wat houdt het in voor de ouders?

Bij zelfmanagement staat vooral het kunnen beheersen van impulsen centraal (Petterson & Gravesteyn, 2020). Er kan worden gesteld dat de kinderen worstelen met:

- het omgaan met negatieve gevoelens;
- het lang kunnen concentreren;
- het omgaan met moeilijke taken;
- het plannen van huiswerk en andere taken;
- het beheersen van emoties in uitdagende situaties;
- het omgaan met stress;
- het hebben van geduld;
- het omgaan met verveling/drukke/angsten;

- flexibel zijn in verschillende situaties;
- het omgaan met de gestelde grenzen.

Dit daagt ouders uit in het juist ondersteunen van de emoties van het kind, in het juist kunnen stellen van grenzen en in het motiveren van hun kind. Voor kinderen werkt het als zij duidelijke grenzen gesteld krijgen en wanneer er begeleiding wordt geboden bij het maken van een planning (Petterson & Gravesteyn, 2020).

2.3.3 Levensvaardigheid: sociaal bewustzijn

Wat houdt het in?

Sociaal bewustzijn houdt in het kunnen inleven in andermans gevoelens, meningen en ideeën, het hebben van empathie, een ander perspectief kunnen innemen en het kunnen erkennen en waarderen van verschillen bij personen (World Health Organisation (WHO), 2003; Casel, 2013; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Afbeelding ontleend aan Petterson & Gravesteyn (2020).

Wat houdt het in voor de kinderen?

Volgens Petterson & Gravesteyn (2020) kunnen kinderen aan het begin van de basisschooltijd de basisemoties herkennen bij anderen en hierop reageren. Bijvoorbeeld troosten na het herkennen van een pijn reactie na een valpartij. Pas later kunnen kinderen meer onderscheid maken in het herkennen van gevoelens bij anderen. Kinderen zijn rond de leeftijd van 6 – 9 jaar gevoelig in het overnemen van vooroordelen. Zij zijn vooral gevoelig voor meningen van belangrijke mensen uit hun omgeving, zoals de opvoeders, leerkrachten en vriendjes. Zij leren zich wel meer te verplaatsen in anderen, waardoor zij beter met conflicten en sociale regels om kunnen gaan. In de periode van 9 - 12 jaar worden kinderen zich steeds meer bewust van de invloed van vooroordelen en discriminatie, wat kan leiden tot spanningen op zowel school als binnen het gezin (Petterson & Gravesteyn, 2020).

In het begin van het hoofdstuk is al vermeld dat de kinderen van de ouders van de Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam zich bevinden in de vlijt versus minderwaardigheid fase (Feldman, 2015). Dit houdt onder andere in dat de eigenwaarde van kinderen gedurende de basisschooltijd op de proef wordt gesteld. De eigenwaarde wordt onder andere gevormd door sociale vergelijking: zij vergelijken zichzelf met anderen op basis van gedrag, capaciteiten en expertise. Wanneer kinderen behoren tot een minderheidsgroep en herhaaldelijk het slachtoffer zijn van vooroordelen en discriminatie heeft dit een negatieve impact op de eigenwaarde. 85% van de inwoners van de Feijenoord- wijk in Rotterdam heeft een niet-Nederlandse achtergrond (Gemeente Rotterdam, 2020). De eigenwaarde van kinderen kan worden gestimuleerd wanneer zij zich identificeren met hun etnische groep en gewezen worden op de positieve aspecten van hun etniciteit. Wanneer de kinderen in de minderheidsgroep beseffen dat er wat gedaan kan worden aan de vooroordelen en stereotypering en dat dit geen gegeven is, hoeft het zelfs helemaal geen invloed te hebben op hun eigenwaarde. Door veelvuldig positief contact te hebben met verschillende etniciteiten kan het gevoel van gelijkheid worden vergroot (Feldman, 2015).

In het begin van de schooltijd komen meer vriendschappen voor tussen verschillende etniciteiten, dan aan het eind van de schooltijd (Chan & Birman, 2009). Wanneer vriendschappen tussen verschillende etniciteiten worden gestimuleerd leidt dit tot meer begrip naar elkaar en wederzijds respect. Schoolklassen met een grotere diversiteit leiden juist tot minder vriendschappen tussen de verschillende etniciteiten. De etniciteiten zoeken elkaar dan meer op. Wanneer de school permanent en actief werkt aan integratie tussen de verschillende etniciteiten, kunnen vooroordelen en stereotypingen worden verminderd (Chan & Birman, 2009; Feldman, 2015).

Wat houdt het in voor de ouders?

Beïnvloeding door de omgeving is een belangrijk punt bij de levensvaardigheid sociaal bewustzijn (Petterson & Gravesteyn 2020; Casel, 2013). Voor kinderen in de basisschooltijd zijn knelpunten bij deze vaardigheid:

- gevoelig zijn voor negatieve beïnvloeding vanuit de omgeving;
- het moeilijk vinden om met verschillende culturele verschillen om te gaan;
- de meningen van anderen te begrijpen en te accepteren;
- zich te kunnen inleveren in anderen.

Deze knelpunten dagen de ouders uit om hun kinderen te leren omgaan met culture verschillen. Het bevorderen van de levensvaardigheid sociaal bewustzijn kan gerealiseerd worden door het goede voorbeeld te geven, kinderen aan te spreken op verkeerd gedrag en kinderen om hun mening te vragen in situaties waarbij inlevingsvermogen wordt vereist (Petterson & Gravesteyn, 2020).

2.3.4 Levensvaardigheid: relatievaardigheden

Wat houdt het in?

Relatievaardigheden houden in het leggen en onderhouden van contacten, het kunnen samenwerken met anderen, betrokken zijn bij de belangen van een persoon en de maatschappij, op een juiste manier kunnen communiceren en het zich houden aan sociale regels (World Health Organisation (WHO), 2003; Casel, 2013; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Afbeelding ontleend aan Petterson & Gravesteyn (2020).

Wat houdt het in voor de kinderen?

Aan het begin van de basisschoolperiode vinden kinderen het volgens Petterson & Gravesteyn (2020) erg moeilijk om samen te werken. De kinderen waarmee zij het meest omgaan zien zij als vriendjes en de vriendschap bestaat voornamelijk uit het delen van plezierige interacties. In de periode van 6 – 9 jaar worden de vriendschappen belangrijker en spelen de kinderen vaker met kinderen van hetzelfde geslacht. In deze periode kan pesten opkomen, omdat het voor de kinderen steeds belangrijker wordt om ergens bij te horen. Moeilijke situaties in deze periode zijn het ervaren van eenzaamheid, buitengesloten voelen, ruzies, roddelen en gepest worden. In de laatste periode van de basisschooltijd wordt vertrouwen een steeds belangrijker element in de vriendschap. Daarnaast worden vriendschappen niet alleen op plezierige interacties gebouwd, maar wordt er ook gekeken naar de psychische voordelen. Zo worden blijde, grappige en behulpzame kinderen populairder (Casel, 2013; Petterson & Gravesteyn, 2020).

Wat houdt het in voor de ouders?

Bij relatievaardigheden staat het kunnen omgaan met conflicten en sociale normen centraal (Petterson & Gravesteyn, 2020). We kunnen zien dat kinderen in de basisschoolleeftijd nog veel worstelen met het omgaan van conflicten, samenwerken, het durven aan te geven van de eigen grenzen, pesten, vervelend gedrag en vervelende opmerkingen. Binnen deze levensvaardigheid ligt ook hier voor de ouders een uitdaging:

- zorgen dat hun kind voor zichzelf durft op te komen;
- kinderen aanspreken op negatief gedrag;
- de kinderen te stimuleren in het samenwerken met andere kinderen (Petterson & Gravesteyn, 2020).

In het onderzoek van Petterson et al. (2017) gaven ouders -met kinderen in de basisschoolleeftijd- aan dat het sociale netwerk als een grote steun ervaren. Binnen het sociale netwerk worden namelijk ideeën gedeeld, wordt op elkaars kinderen gepast en leren de ouders meer open te staan voor nieuwe oplossingen. De ouders voelen zich hierdoor gesteund wat hun eigen zelfvertrouwen bevordert en

resulteert in een ontspannen en positieve houding tijdens het opvoeden (Petterson et al., 2017; Gravestijn, 2015).

2.3.5 Levensvaardigheid: verantwoordelijke besluitvorming

Wat houdt het in?

Verantwoordelijke besluitvorming houdt in het herkennen van problemen, het nadenken over de gevolgen van keuzes, het kunnen evalueren, ethische verantwoordelijkheden hebben, kunnen reflecteren en het kunnen oplossen van problemen (Casel, 2013; World Health Organisation (WHO), 2003; Petterson & Gravestijn, 2020).

Afbeelding ontleend aan
Petterson & Gravestijn (2020).

Wat houdt het in voor de kinderen?

In de beginfase van de basisschoolleeftijd zijn kinderen steeds meer in staat om praktische zaken op te lossen waarbij oorzaak-gevolg een rol spelen (Petterson & Gravestijn, 2020). Zij kunnen vaak de oorzaken van basisemoties herkennen en gebeurtenissen ordenen op volgorde. Zij kunnen nog niet zelf benoemen wanneer bepaalde gebeurtenissen hebben plaatsgevonden. Daarna, in de leeftijd van 6 a 9 jaar, ontwikkelen de kinderen het vermogen om geheugenstrategieën te gebruiken. Dit zorgt ervoor dat zij gebeurtenissen beter kunnen onthouden. Zij kunnen wel uitleggen wat mag en niet mag, maar het stellen van duidelijke grenzen door de ouders is nog wel noodzakelijk. In de laatste fase van de basisschooltijd denken kinderen steeds meer na over de bestaande waarden en normen en ontwikkelen zij succesvolle oplossingsstrategieën. In deze fase is het belangrijk dat kinderen sociaal en emotioneel begeleid worden zodat zij leren omgaan met sociale conflicten (Petterson & Gravestijn, 2020).

Ontwikkelingspsycholoog Piaget stelt dat iedereen vier cognitieve fases moet doorlopen om volledig volwassen intelligentie te verkrijgen:

- sensomotorische fase;
- pre-operationele fase;
- concreet operationele fase;
- formeel operationele fase (Feldman, 2015; Berk, 2018).

De concreet operationele fase is op basisschoolkinderen van toepassing. Zij ontwikkelen in deze fase het vermogen om een situatie op een logische manier te beredeneren. Deze vaardigheid wordt decentreren genoemd: het vermogen om rekening te houden met verschillende aspecten van de situatie. Een andere belangrijke cognitieve vooruitgang volgens Piaget is de ontwikkeling van reversibiliteit: het vermogen om een actie -in gedachten- weer terug te draaien (Feldman, 2015; Berk, 2018).

Wat houdt het in voor de ouders?

Uit het onderzoek van Petterson & Gravestijn (2020) is naar voren gekomen dat uitdagingen omtrent verantwoordelijke besluitvorming -van kinderen in de basisschoolleeftijd- liggen in:

- het nadenken over de juiste beslissing;
- het kunnen inzien van de gevolgen van deze beslissing;
- het op een correcte manier omgaan met problemen;
- het omgaan met spijt na een keuze.

Dit daagt de ouders uit om de kinderen te leren omgaan met problemen, het kunnen maken van keuzes en het kunnen omgaan met spijt. Wanneer er begrip wordt getoond voor het kind en er samen -met bijvoorbeeld de ouder of de leerkracht- wordt gekeken naar alternatieven kan dat helpen om de uitdagingen te overbruggen (Petterson & Gravestijn, 2020).

2.4 Culturele diversiteit

In Nederland is er sprake van culturele diversiteit binnen de samenleving, omdat een deel van de bevolking in een ander land is geboren en/of met een andere cultuur is opgegroeid (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 2021). Mensen die opgegroeid zijn in een andere cultuur kunnen andere normen & waarden, zienswijze en een andere taal hebben. In Nederland wordt de culturele diversiteit vooral bepaald door Molukkers, Surinamers, Antillianen, Arubanen, Turken, Marokkanen en een gemengde groep van politieke vluchtelingen. In de Feijenoord wijk wordt de culturele diversiteit vooral gedomineerd door Turken, Antillianen, Marokkanen en Surinamers (Gemeente Rotterdam, 2020). Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (2021) stelt dat culturele verschillen duidelijk herkenbaar zijn. Veel kinderen kunnen ons al vertellen dat Nederlanders verschillen van Italianen en Fransen. Deze kennis is wel vaak berust op vooroordelen. Cultuur verschillen berusten vaak op gebeurtenissen uit de geschiedenis en zijn redelijk stabiel over tijd. Deze verschillen zijn terug te zien in de betreffende maatschappij. Denk aan gezinsvorming, geloof, overheden, wetten en in ideeën die in het land populair zijn. Ouders, in dit geval moeders, met een niet-Nederlandse achtergrond kunnen andere waarden en normen hebben dan ouders met een Nederlandse achtergrond (Nunez, Mahdi, & Popma, 2017). Door het hebben van andere waarden en normen kunnen moeders met een niet-Nederlandse achtergrond in Nederland stuiten op culturele misverstanden. Hoe de Nederlandse cultuur zich verhoudt tot de culturen in de Feijenoord wijk (de nieuwe doelgroep) wordt hieronder toegelicht.

2.4.1 Waardedimensies van Hofstede

Er zijn vijf verschillende dimensies die culturen van elkaar onderscheiden (in Nunez et al., 2017). Deze worden de waardedimensies van Hofstede genoemd. Hieronder volgt een toepassing op de culturen die actief zijn in de Feijenoord wijk (de Nederlandse, Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse cultuur):

1. Collectivisme versus individualisme. Het collectivisme is van toepassing op de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse inwoners van de Feijenoord wijk. Bij het collectivisme ligt de nadruk op het belang van groepsverbanden. Familie en vriendschappen worden boven het individu geplaatst. Een persoon uit een collectivistische cultuur zal zichzelf eerder omschrijven als "Ik ben een vrouw van ..." in plaats van "Ik ben een hardwerkende vrouw.". In de Nederlandse cultuur staat echter het belang van het individu bovenaan. Dit wordt een individualistische cultuur genoemd.
2. Masculiniteit versus femininiteit. De Turkse en Marokkaanse cultuur worden gedomineerd door masculiniteit. In deze samenleving zijn de rollen tussen seksen duidelijk gescheiden. De mannen zorgen doorgaans voor het inkomen en hebben de meeste zeggenschap. De vrouwen horen aan de man onderdanig te zijn en voor het huishouden en de opvoeding van de kinderen te zorgen. In de Surinaamse en Antilliaanse cultuur is weliswaar ook sprake van masculiniteit, maar deze verschilt van de Turkse en Marokkaanse cultuur. In de Surinaamse en Antilliaanse cultuur is de vrouw het hoofd van het huishouden en heeft zij daarin vaak een beslissende rol. Toch is binnen het gezin de vrouw ook hier onderdanig aan de man. De Nederlandse cultuur wordt gedomineerd door femininiteit. In deze samenleving zijn de rollen tussen seksen gelijkwaardig. Zowel de man als de vrouw heeft evenveel zeggenschap binnen het gezin.
3. Grote machtsafstand versus kleine machtsafstand. In de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse cultuur is macht, respect en hiërarchie erg belangrijk. De samenleving accepteert in hoge mate dat macht ongelijk verdeeld is. Dit wordt een grote machtsafstand genoemd. Binnen de Nederlandse samenleving wordt een ongelijke verdeling van macht minder geaccepteerd. Dit wordt een kleine machtsafstand genoemd.
4. Sterke onzekerheidsvermijding versus zwakke onzekerheidsvermijding. In culturen die een sterke onzekerheidsvermijding hebben zijn tradities en zorgen voor zekerheid erg belangrijk. De Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse cultuur worden gedefinieerd als een cultuur met een sterke onzekerheidsvermijding. De onzekerheidsvermijding van de Nederlandse cultuur is gemiddeld. Tradities zijn in mindere mate belangrijk al worden er het liefst zo min mogelijk risico's genomen.
5. Langetermijngericht versus kortetermijngericht. De Nederlandse cultuur heeft een gemiddelde langetermijngerichtheid. Een kenmerk hiervan is spaarzaamheid. Van de andere culturen is niet bekend of zij langetermijngericht of kortetermijngericht zijn (Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum, 2021; Nunez et al., 2017).

Afbeelding ontleend aan Fijbes (z.j).

2.4.2 TOPOI-model van Hoffman

Zoals hierboven duidelijk is gemaakt bestaan er duidelijke cultuurverschillen tussen de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse cultuur en de Nederlandse cultuur. Personen met een niet-Nederlandse achtergrond, wonend in Nederland kunnen bij het uitvoeren van alledaagse activiteiten stuiten op misverstanden/barrières (Nunez et al., 2017). In het geval van de ouders van de Wijkacademie Feijenoord zou dat kunnen zijn een spontaan gesprek met de leerkracht na schooltijd. In een situatie waarin twee personen met een andere culturele achtergrond een gesprek voeren, bestaat namelijk de mogelijkheid dat de boodschap bij allebei anders overkomt. Nunez et al. (2017) noemen dit fenomeen culturele ruis: verschillen in een culturele achtergrond beïnvloeden de boodschap. Hoffman (in Nunez et al., 2017) heeft het TOPOI-model ontwikkeld. Dit model kan worden gebruikt bij het omgaan met culturele ruis. Dit model veronderstelt dat de meeste misverstanden/barrières ontstaan door de verschillen in de volgende vijf factoren:

1. Taal: er bestaan grote verschillen tussen culturen in de betekenis van non-verbale en verbale taal.
2. Ordening: de verschillen in zienswijze tussen culturen. Denk daarbij aan verschillen in waarden & normen, referentiekaders en de eigen werkelijkheid.
3. Personen: verschillen in het relationele gedeelte van het gesprek. Het is van belang om stil te staan bij het gegeven in hoeverre de personen zich tot elkaar verhouden en of daar vanuit cultureel oogpunt verschillen in kunnen zijn.
4. Organisatie: verschillen in organisatiestructuren kunnen een knelpunt zijn voor misverstanden.
5. Inzet en Invloedverschillen in bedoelingen, behoeften en motieven van de personen in het gesprek (Nunez et al., 2017).

Hoffman (in Nunez et al., 2017) stelt dat bij het in acht nemen van de bovenstaande vijf factoren het belangrijk is om de volgende drie sleutelvragen te stellen:

1. "Wat is mijn aandeel in het misverstand?"
2. Wat is het aandeel van de ander in het misverstand?"
3. Wat is de invloed van de sociale omgeving – de normen, waarden en heersende opvattingen?" (p. 21).

Om de misverstanden door culturele ruis voor de ouders van de Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam te minimaliseren is het van belang dat zij inzien hoe deze misverstanden kunnen worden opgelost en misschien zelfs voorkomen kunnen worden. Het TOPOI-model kan hierbij helpen (Nunez et al., 2017).

2.5 Vooronderzoek

In deze paragraaf worden de uitkomsten van het vooronderzoek beschreven. Zoals eerder vermeld werken bij Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam 14 coaches die getraind zijn op mbo-niveau en hbo-niveau (Gravesteijn et al., 2020). Deze coaches begeleiden de ouders die meedoen met de activiteiten van Wijkacademie Feijenoord. Op dinsdag 9 februari heeft Alicia Euwema een focusgroep gehouden met deze coaches. Deze focusgroep had als doel om informatie te verzamelen over de ondersteuningsbehoeften van de ouders. De informatie die tijdens deze focusgroep is vergaard wordt mede gebruikt om *LifeSkills* aan te passen en aldus een passend product te ontwikkelen voor de ouders

van de Wijkacademie Feijenoord. Aan de coaches werd gevraagd op welk vlak zij dachten dat de ouders ondersteuning konden gebruiken.

2.5.1 Ervaringen van de coaches

De coaches ervoeren dat door de COVID-19 situatie het contact met de ouders werd verminderd. Van fysiek contact moest er noodgedwongen overgegaan worden naar online bijeenkomsten. Diverse ouders bleken niet meer bereikbaar, waardoor het contact met de coaches noodgedwongen stopte. Ruimte tekort, gebrek aan laptops en het thuisonderwijs van de kinderen waren oorzaken die de deelname aan de online bijeenkomsten lastig maakten.

De coaches concludeerden dat moeders vaak moeite hadden met het aangeven van grenzen in de opvoeding van de kinderen. De moeders maakten duidelijk dat zij een minder strenge opvoeding wilden voor de kinderen dan zij zelf thuis hadden ervaren. De moeders gaven aan dat zij het lastig vonden om hun kinderen te corrigeren. Deze twijfel resulteert regelmatig in te meegaand en zorgzaam gedrag of juist in te mondig of brutaal gedrag naar anderen toe. De coaches merkten dat de moeders vaak assertief wilden reageren in een bepaalde situatie, maar op zo'n moment subassertief of juist agressief gedrag vertoonden.

De moeders maakten de coaches duidelijk dat de rol van de man en de vrouw binnen het huwelijk duidelijk gescheiden is. De rol van de moeders verandert enigszins door het meedoen aan de activiteiten van Wijkacademie Feijenoord. De moeders stellen bijvoorbeeld het dragen van een hoofddoek ter discussie en gaan meer nadenken over bestaande normen. Hierdoor ontstaat er vaak een kloof in de partnerrelatie. Deze verandering bij de moeders doet hen twijfelen over de mate van doorgeven van bestaande normen aan hun kinderen.

De coaches hebben aangegeven dat een interactieve interventie de voorkeur verdient boven een schriftelijke interventie.

2.6 Bestaande interventies

Voor de interventie is het van groot belang om te weten wat basisscholen al doen aan de sociaal – emotionele ontwikkeling van kinderen. Zo kan er gekeken worden waar eventueel extra ondersteuning nodig is. Het SLO heeft een leerlijn ontwikkeld voor basisscholen met betrekking tot de sociaal-emotionele ontwikkeling waarin wordt gesteld waar leerlingen op een bepaalde leeftijd aan moeten voldoen (SLO, sd). Kinderen leren in de eerste twee jaar van de basisschool wat een gezin inhoudt en welke verschillende gezinnen er zijn, wat vriendschap inhoudt en welke taken er zijn op school en thuis. Deze onderwerpen worden steeds gecompliceerder en komen overeen met de sociaal-emotionele ontwikkeling die beschreven is in de theoretische onderbouwing.

De *LifeSkills* interventie is gebaseerd op het versterken van levensvaardigheden. Volgens Casel (2013) laten interventies die gericht zijn op het bevorderen van de levensvaardigheden op zowel de korte als de lange termijn goede uitkomsten zien. Problemen met crimineel gedrag, middelengebruik, pesten en sombere gevoelens worden verminderd en de sociale-, emotionele- en cognitieve ontwikkeling bevordert (Pettersson & Gravesteyn, 2020). Voor het succes van deze interventie is het van groot belang dat het gebaseerd wordt op theoretische onderbouwing en dat er sprake is van participatief actieonderzoek. In Nederland is er -naast de *LifeSkills* interventie- een andere interventie die gericht is op het aanleren van levensvaardigheden en die op grote schaal toepast wordt. Deze interventie wordt Levensvaardigheden genoemd (NJI, 2021). Deze interventie valt onder Effectieve Jeugdinterventies van het NJI en is in samenwerking met het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding ontwikkeld. De doelgroep van de interventie zijn echter niet kinderen op de basisschool, maar jongeren op het voortgezet onderwijs. In 2012 is daar een ouderprogramma aan toegevoegd. Hierin worden de ouders ondersteund bij het bevorderen van de sociale- en emotionele ontwikkeling van hun kinderen om gelijke kansen in het onderwijs te bevorderen. Dit ouderprogramma is gericht op het bevorderen van de levensvaardigheden van de ouders en de wisselwerking te stimuleren tussen ouder en kind. Het heeft een positieve invloed op de ontwikkeling van het kind, wanneer de ouder het ouderschap op een positieve manier beleeft. Het op de juiste wijze kunnen inzetten van levensvaardigheden helpt daarbij (NJI, 2021).

Dit onderzoek heeft dezelfde invalshoek. Er is niet eerder onderzoek gedaan naar de behoefte van ondersteuning bij ouders met kinderen in de basisschoolleeftijd die meedoen met de activiteiten van Wijkacademie Feijenoord.

2.7 Deelvragen

Problemen met betrekking tot de opvoeding bij kinderen -zoals concentratieproblemen, ruzies en een laag prestatieniveau-, horen bij de ontwikkeling (Pettersson & Gravesteyn, 2020; Feldman, 2015). Bij kinderen die niet juist worden begeleid in de sociale- en emotionele ontwikkeling die zij doormaken kunnen deze 'gewone' opvoedproblemen problematisch worden. Stelen, schoolweigering en agressie zijn voorbeelden van dit problematisch gedrag. Het inzetten van interventies die de levensvaardigheden bij de kinderen versterken zal het problematisch gedrag kunnen verminderen (Casel, 2013). De versterking van levensvaardigheden verhoogt ook de schoolprestaties, het zelfbeeld van het kind wordt positiever en er zijn minder sombere gedachten. Een juiste opvoeding is van groot belang bij de sociale- en emotionele ontwikkeling. De coaches van de Wijkacademie Feijenoord hebben geregistreerd dat de ouders (moeders) die meedoen aan de activiteiten van de Wijkacademie moeite hebben met bepaalde aspecten van de opvoeding. Een interventie opzetten om de ouders te helpen met deze aspecten zorgt er indirect weer voor dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen wordt gestimuleerd.

Dit onderzoek is gericht om achter de ondersteuningsbehoefte van de ouders te komen. Met welke aspecten met betrekking tot de opvoeding willen de ouders geholpen worden? De levensvaardigheden zijn dusdanig belangrijk in het stimuleren van de sociale- en emotionele ontwikkeling dat ervoor is gekozen om de deelvragen per levensvaardigheid in te delen. De deelvragen luiden als volgt:

1. Hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid zelfbewustzijn van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?
2. Hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid zelfmanagement van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?
3. Hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid sociaal bewustzijn van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?
4. Hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid relatievaardigheden van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?
5. Hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid verantwoordelijke besluitvorming van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?

De probleemstelling kan worden beantwoord wanneer antwoord is gegeven op de deelvragen. Hier nog een keer weergegeven:

In hoeverre en op welke manier moet het huidige aanbod (de bestaande Leidse interventie over het ontwikkelen van opvoed- en levensvaardigheden voor ouders en kinderen, genaamd LifeSkills) aangepast worden om zo te voldoen aan de behoefte(n) van de te onderzoeken doelgroep (ouders van de Wijkacademie Feijenoord)?

Hieronder volgt een beschrijving van de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd.

3.1 Soort onderzoek

Om de behoeften van de ouders naar extra ondersteuning te kunnen onderzoeken is dit een kwalitatief onderzoek geworden. De onderzoeker heeft bewust gekozen voor een kwalitatief onderzoek en niet voor een kwantitatief onderzoek, omdat bij deze manier van onderzoeken meer gericht wordt op de interpretaties, ervaringen en betekenissen van de respondenten (Baarda et al., 2013). Dit is een participatief actieonderzoek geworden. Deze manier van onderzoek is een effectieve methode om de samenwerkingsrelatie met de betrokkenen (de ouders en coaches van Wijkacademie Feijenoord) te versterken. De ouders en de coaches voelden zich hierdoor meer betrokken bij de interventie (Pettersson & Gravesteyn, 2020).

Migchelbrink (2016) stelt dat participatief actieonderzoek uit zes fases bestaat. In dit onderzoek zijn de volgende fases aan bod gekomen:

1. de aanleiding/aanloof fase (aanleiding voor het onderzoek);
2. oriëntatiefase (uitgangspunten onderzoek bepalen);
3. de diagnostische fase (het vergaren van kennis).

Uiteindelijk worden de uitkomsten van dit onderzoek verder ontwikkeld aan de hand van de volgende drie fases:

4. ontwikkelfase (interventie daadwerkelijk ontwerpen op basis van de vergaarde kennis);
5. actiefase (interventie inzetten);
6. evaluatiefase (interventie evalueren) (Migchelbrink, 2015).

3.2 Data verzameling

Er zijn er meerdere focusgroepen afgenomen¹ om de behoeften van de ouders helder te krijgen (fieldresearch) (Baarda et al., 2013). In een focusgroep wordt over één specifiek gericht onderwerp gesproken met meerdere respondenten. Dit kan worden gedefinieerd als een groepsinterview.

Een focusgroep geeft de volgende voordelen:

1. Alle respondenten kunnen gezamenlijk meer zaken naar boven halen dan in een individueel interview.
2. Alle respondenten kunnen brainstormen met elkaar over bepaalde aspecten.

In een focusgroep kunnen groepsprocessen plaatsvinden. Dit kan zorgen voor de volgende nadelen:

1. Drang tot sociaal wenselijke antwoorden, waardoor antwoordtendentie kan plaatsvinden (kiezen voor een niet extreem antwoord).
2. De respondenten durven bepaalde zaken niet te bespreken (Baarda et al., 2013).

De bestaande groepen worden ieder geleid door een coach van de Wijkacademie Feijenoord. De onderzoeker heeft ervoor gekozen om aan te sluiten bij vaste groepen. Binnen de vertrouwde omgeving van de vaste groepen konden de ouders elkaar en voelden zij zich meer op hun gemak. Deze vertrouwensband zorgde ervoor dat de ouders al gewend waren om met elkaar over lastige onderwerpen te spreken. Mogelijke groepsprocessen werden hierdoor gedeeltelijk ondervangen. Om een zo'n veilig mogelijke omgeving te creëren voor de ouders heeft de onderzoeker aan het begin van de focusgroepen vermeld dat alle informatie welkom is. Voorafgaand aan de focusgroepen heeft de onderzoeker navraag gedaan bij de coaches over de ouders binnen de groepen. Op die manier wist de onderzoeker aan het begin van de focusgroepen onder andere de mate van assertiviteit van de ouders.

De onderzoeker heeft gebruik gemaakt van open vragen om aldus persoonlijke antwoorden naar boven te krijgen van de ouders (Baarda et al., 2013). Het interviewschema dat is gebruikt is een topiclijst. Een topiclijst is een lijst met onderwerpen die worden besproken. De onderwerpen uit de topiclijst voor dit onderzoek kwamen overeen met de onderwerpen die zijn besproken in het theoretisch kader. Zo wordt in het stuk over de levensvaardigheden (paragraaf 2.3) de knelpunten die ouders kunnen ervaren vermeld. Deze knelpunten komen ook terug in de voorbeelden die worden vermeld tijdens de focusgroep. Om ervoor te zorgen dat de ouders zich zo veilig mogelijk voelden werden de onderwerpen in de topiclijst in fases opgevoerd. Na de introductie van de onderzoeker volgde de kennismaking met de ouders. De diepgaande vragen over de levensvaardigheden kwamen na een rondje algemene vragen

¹Tijdens de focusgroepen zijn uiteraard de COVID maatregelen in acht genomen (geen handen schudden, anderhalve meter afstand houden en de afspraak bij verkoudheidsverschijnselen verzetten).

aan bod. De topiclijst staat in de bijlage. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen zijn dezelfde topiclijsten gebruikt bij de verschillende focusgroepen (Baarda et al., 2013). De gesprekken zijn opgenomen met de dictafon. Er is bewust gekozen om de focusgroep niet te filmen, omdat de ouders dit niet gewend waren en zich er dan ongemakkelijk bij konden voelen.

Bij dit onderzoek ging het om de meningen en ervaringen van individuele personen. Deze personen vormden de onderzoekseenheid (Baarda et al., 2013). De waarnemingseenheden waren moeders die gebruik maakten van verschillende activiteiten van de Wijkacademie Feijenoord met kinderen in de leeftijd 4 t/m 12 jaar. De respondenten zijn verworven via de contactpersoon Fadma Bouchatoui van Wijkacademie Feijenoord. Zij heeft het contact van de onderzoeker met de coaches tot stand gebracht. Vandaaruit zijn de afspraken gemaakt voor de aansluiting van de onderzoeker bij de groepen.

In totaal zijn de data onderzocht van 12 respondenten gedurende twee focusgroepen. Er is gekozen om twee focusgroepen af te nemen om zo de antwoorden van deze focusgroepen te kunnen vergelijken. Op deze manier werd duidelijk of er sprake was van groepsprocessen. In eerste instantie zou de onderzoeker samen met haar begeleider Alicia Euwma de focusgroepen afnemen, zodat één professional de groepsprocessen binnen de groep in de gaten kon houden. Wanneer de focusgroep met twee onderzoekers plaatsvindt kan één onderzoeker de vragen stellen en de andere de procedure in de gaten houden (Baarda et al., 2013). De COVID-19 situatie beperkte de groepsgrootte tot maximaal zeven personen. Een groep bestaat uit zes ouders. Om zoveel mogelijk informatie te kunnen verzamelen heeft de onderzoeker gekozen om voor slechts één onderzoeker te kiezen en alle ouders in de focusgroep te houden. Deze afweging kon worden gemaakt omdat in het geval van een kleine groep de groepsprocessen ook goed in te gaten konden worden gehouden. De onderzoeker heeft per focusgroep elke ouder aan het woord gelaten. Wanneer niet iedereen aan bod was gekomen had de onderzoeker informatie kunnen missen.

Respondenten schema

Respondent	Leeftijd	Aantal kinderen	Werkend	Afkomst	Coach
1	41	4	Nee	Marokkaans	A
2	30	2	Nee	Marokkaans	A
3	35	1	Ja	Marokkaans	A
4	32	3	Nee	Marokkaans	A
5	46	3	Nee	Marokkaans	A
6	43	2	Ja	Marokkaans	A
7	42	2	Ja	Marokkaans	B
8	48	3	Ja	Marokkaans	B
9	34	3	Ja	Marokkaans	B
10	47	3	Nee	Marokkaans	B
11	41	4	Nee	Marokkaans	B
12	44	3	Nee	Marokkaans	B

3.3 Analyse methode

Als eerste zijn de focusgroepen beluisterd en volledig uitgetypt in twee aparte transcripten. Om de uitkomsten van de focusgroepen op juiste wijze te kunnen interpreteren is ervoor gekozen om de transcripten te coderen (Baarda et al., 2013). Het stappenplan van dit proces luidt als volgt:

1. Open codering: de onderzoeker heeft de transcripten doorgelezen en de gegevens opgedeeld in thema's. Deze thema's waren nog overkoepelend en gingen nog niet in op de relevantie van de gegevens. Aangezien de onderwerpen in de topiclijst de deelvragen representeren, heeft de onderzoeker ervoor gekozen om de thema's in te delen in de deelvragen. Er zijn vijf thema's die de deelvragen representeren en één thema die overige belangrijke informatie bevat. Voorbeeld van een thema is zelfbewustzijn. Dit thema is een gevolg van de deelvraag "Hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid zelfbewustzijn van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?".
2. Axiaal coderen: wanneer alle gegevens konden worden ingedeeld onder een thema, is de onderzoeker doorgeslagen naar de volgende stap. Bij axiaal coderen zijn de gegevens per thema opnieuw gerangschikt. Hierdoor ontstonden er categorieën binnen elk thema. Deze fase was afgehandeld toen alle gegevens in een duidelijk overzicht van thema's en categorieën stonden.

Voorbeeld van een categorie is het uiten van emoties bij kinderen. Deze categorie hoort bij het thema zelfbewustzijn.

3. Selectief coderen: in deze fase worden verbanden gelegd tussen de verschillende categorieën. Bij deze fase is gekeken welke relevante gegevens de deelvragen van het onderzoek konden beantwoorden en in hoeverre die onderwerpen zich van elkaar verhielden (Baarda et al., 2013).

3.4 Validiteit en betrouwbaarheid

In totaal zijn er twee verschillende focusgroepen geweest. Omdat dezelfde topiclijst als meetinstrument is gebruikt is de betrouwbaarheid verhoogd. De onderzoeker heeft zich goed aan de topiclijst gehouden en heeft hierdoor gemeten van zij wilde weten. De validiteit van het onderzoek werd hiermee gewaarborgd (Baarda et al., 2013). Er is tijdens de focusgroepen stevig doorgevraagd. Hierdoor werd de neiging van de ouders om sociaal wenselijk gedrag te vertonen verminderd. Bij alle focusgroepen gaven de ouders blijk van zowel frustratie als emotionaliteit en blijdschap. Hierdoor is er geen reden om aan te nemen dat de ouders sociaal wenselijk gedrag vertoonden. In de Marokkaanse cultuur is het overigens gebruikelijk minder gereserveerder te antwoorden dan in de Nederlandse cultuur (Nunez et al., 2017).

3.5 Ethische aspecten en privacy

De respondenten deden op vrijwillige basis mee met de activiteiten van Wijkacademie Feijenoord en zijn tijdig ingelicht over de focusgroep. De ouders zijn per groep minimaal een week van tevoren ingelicht door hun coach over de datum, tijd en het doel van de focusgroep. Op deze manier konden de ouders er zelf voor kiezen of zij meededen met de focusgroep. Het interview vond plaats op de vaste locatie van Wijkacademie Feijenoord. Voorafgaand aan de focusgroep moesten de deelnemende ouders de toestemmingsverklaringsformulieren ondertekenen. Om hun deelname bewust te bekrachtigen moesten de ouders een uitgeschreven toestemming aanvinken. Door het ondertekenen van het toestemmingsverklaringsformulier gaven de ouders toestemming voor deelname aan het onderzoek onder bepaalde voorwaarden. Het toestemmingsverklaringsformulier is terug te vinden in bijlage 2.

Om de veiligheid van de ouders te waarborgen zijn nergens persoonlijke gegevens vermeld. Ook werden de opnames gelijk gewist nadat deze waren getranscribeerd. De transcripten zijn geanonimiseerd. Op deze manier zijn de transcripten -behalve voor direct betrokkenen- niet persoonlijk te herleiden.

Om de kwalitatieve resultaten op een juiste manier neer te zetten is ervoor gekozen om de resultaten per thema weer te geven en te beschrijven aan de hand van de categorieën. De resultaten worden onderbouwd door middel van citaten van de moeders².

4.1 Thema zelfbewustzijn

Onder het thema zelfbewustzijn vallen de methodes waarmee de moeders hun kinderen ondersteunen in het omgaan met verschillende emoties. Zoals in het theoretisch kader is vermeld worden de ouders tijdens de basisschooltijd uitgedaagd in het op juiste wijze omgaan met de onzekerheid van het kind en om zich niet te laten meeslepen in de emoties van het kind. Bij dit thema is dan ook maar één categorie: ondersteuning in het uiten van de emoties.

4.1.1 Ondersteuning uiten emoties

Een meerderheid van de moeders (n=10) geeft aan dat wanneer hun kinderen in een bepaalde situatie teleurgesteld zijn, de kinderen vaak niet weten hoe zij dat moeten uiten. Vaak wordt er dan geschreeuwd en/of gehuild. De moeders geven aan dat wanneer hun kinderen boos of verdrietig zijn, zij uiteindelijk toegeven aan de wensen van de kinderen. De moeders vertellen niet te weten hoe zij het schreeuwen of huilen anders moeten laten ophouden. De moeders geven aan dat ze graag willen leren de kinderen te helpen in het omgaan met teleurstellingen en hoe zij zelf om moeten gaan met teleurgestelde kinderen. Een citaat van een moeder:

"Ik zou willen leren hoe ik mijn kind kan leren omgaan met teleurstellingen. Hoe ik duidelijk kan maken dat het niet uitmaakt."

De meeste moeders (n=11) vertellen dat hun kinderen boos worden -tot aan schreeuwen toe- wanneer zij niet krijgen wat zij wensen of als iets even niet lukt. Een moeder geeft aan dat haar zoontje last heeft van driftbuien wanneer hem iets even niet lukt. De kinderen gaan vaak tegen hun moeder schreeuwen wanneer zij boos zijn. Diverse moeders (n=11) geven aan dat zij dan terug gaan schreeuwen, omdat zij niet weten hoe anders te moeten reageren. De moeders geven aan dat zij graag willen weten hoe ze om moeten gaan met boze/schreeuwende kinderen. Twee citaten van moeders:

"Ja ik zou dat anders willen. Ik wil niet schreeuwen en ik wil ook niet dat mijn kinderen schreeuwen. Mijn kinderen schreeuwen ook tegen mij soms."

"Hij heeft gewoon als iets niet lukt gaat hij huilen en soms slaat dat om in een driftbui. Dan heb ik zo iets van oké wat ga ik nu doen. Moet ik dat laten en negeren of moet ik er wel in gaan? Dat vind ik echt lastig. Soms word ik boos en soms probeer ik dan een beetje te onderhandelen met hem. Maar ik heb nog niet echt het idee dat iets helpt."

Het merendeel van de moeders (n=10) geeft aan dat ze het moeilijk vinden om met hun kinderen in gesprek te gaan wanneer de kinderen zich stil afzonderen na een moeilijke gebeurtenis. Zij vertellen dat de kinderen dan niet met hen willen praten en zij niet weten hoe ze dan wel met hun kinderen over de gebeurtenis kunnen praten. Sommige moeders geven aan dat zij bang zijn dat de kinderen worden gepest, maar dat de kinderen daar niets over durven of willen zeggen. Een citaat van een moeder:

"Maar hij was zo gekrenkt in zijn trots, hij is zelf heel goed en dat weet hij ook. Hij geloofde het niet en tegelijkertijd kwam het als klap voorbij. Ik voelde eigenlijk zijn hele basis schudden. Zo van ik zeg wel dat ik het kan maar ik kan het helemaal niet. Hij snapte het niet en ging alleen naar zijn kamer. Hij is normaal heel druk weetje, maar toen bleef hij heel lang stil op zijn kamer zitten."

Alle moeders (n=12) geven aan dat zij ondersteund willen worden in het omgaan met- en begeleiden van de verschillende emoties van hun kinderen. Een citaat van een moeder:

² Het ruwe materiaal is desgewenst opvraagbaar voor de examinerator.

"Alle emoties, van hoe ga je daar mee om. Dat je daar ook met voorbeelden kan benoemen en elkaar daarin kan ondersteunen. Bijvoorbeeld een driftbui, van hoe ga je daar mee om. Tips krijgen. Bij verdrietig, boos, en alles. Soms weet je ook niet van hoe ga je dat aanpakken."

4.2 Thema zelfmanagement

Onder het thema zelfmanagement vallen de methodes waarmee de moeders de kinderen ondersteunen bij het kunnen beheersen van impulsen. Zoals in het theoretisch kader is vermeld worden de ouders uitgedaagd tijdens de basisschooltijd in het stellen van duidelijke grenzen aan hun kind en in het motiveren van hun kind. De resultaten zijn onderverdeeld in deze twee onderwerpen.

4.2.1 Stellen van grenzen

De meeste moeders (n=10) geven aan uit een streng gezin te komen. De vader was dominant en de kinderen mochten vrijwel geen eigen mening hebben. Een moeder vertelt dat zij dat beslist niet wilt voor haar kinderen. Zij vindt dat haar kinderen -zowel jongens en meisjes- allebei een mening mogen hebben. De moeder geeft aan moeite te hebben met het stellen van nieuwe grenzen. De overige moeders denken daar hetzelfde over. Volgens de moeders hebben de kinderen nu vaak een te grote mond en tonen geen recept voor de moeders. Enkele moeders (n=4) geven aan dat ze bang zijn niet meer als een leuke moeder gezien te worden wanneer ze vaak 'nee' zeggen. Een citaat van een moeder:

"Mijn vader was altijd de baas, ken je dat, hij was de hoofd van het gezin. En wij mochten niet beslissen. Dus ik dacht, weet je ik ga het anders doen. Maar ja ik weet niet hoe ik dat nu moet doen. Waar ik nu nee moet zeggen."

De moeders (n=12) geven aan dat het stellen van grenzen met betrekking tot het telefoon- en laptop gebruik helemaal moeilijk is. De moeders vertellen vaak niet weten hoe ze moeten doordringen tot hun kinderen wanneer die op hun telefoon of laptop zitten. Wanneer de moeders tegen hun kinderen zeggen dat ze van hun telefoon of laptop af moeten, reageren de kinderen vaak niet of zijn de hele dag chagrijnig. De moeders willen vaak geen drastische maatregelen nemen -zoals het afpakken van een laptop of mobiel-, maar weten niet hoe zij er anders om mee kunnen gaan. Wanneer de telefoon niet afpakt wordt kunnen de kinderen soms wel een hele dag met hun telefoon bezig zijn. De moeders geven aan dat zij graag tips willen hebben hoe zij het vele mobielgebruik op een goede manier kunnen regelen. Verder geven de moeders aan dat zij het lastig vinden om de controle los te laten met betrekking tot het telefoon en laptop gebruik. Drie citaten van moeders:

"Ik vind moeilijk als hij alleen is zie ik niet waar hij naar kijkt. En ik wil niet blijven controleren. Wat ik heb gedaan is paar maanden laptop afpakken, dat heeft wel geholpen. Ik zou wel graag wat tips willen. Soms heb ik heb afgepakt en vind ik hem zielig. Dat hij niet erop kan."

"Ik loop ook tegen de telefoon en mobiel aan. Ze zitten soms heel veel, mijn dochter niet zo, maar mijn middelste zoon zit heel veel op zijn mobiel. Als hij van school komt heel veel op zijn telefoon. Ik vind het moeilijk om te zeggen dat ze er niet zoveel op mogen omdat ze dan niet luisteren. Dat is echt lastig."

"Ik zou graag een balans willen vinden met de telefoon. Niet dat ze er heel de dag op zit en ook niet dat ik hem gelijk moet afpakken. Maar een middenweg."

4.2.2 Motiveren

Een deel van de moeders (n=7) geeft aan het moeilijk te vinden om hun kinderen te motiveren zonder daar een te hoog verwachtingspatroon bij te scheppen. Zij geven aan dat ze hun kinderen graag een gevoel van zelfvertrouwen en zekerheid willen geven zonder de lat te hoog te leggen. De moeders geven aan het idee te hebben de kinderen te veel te prijzen, met als gevolg dat de kinderen het idee hebben hoog te moeten presteren. Twee citaten van moeders:

"Hij denkt altijd dat hij moet presteren en dat hij de beste van de wereld moet zijn. Misschien komt dat wel door mij ik zeg altijd (...) is de beste van de wereld. Misschien leg ik daarmee wel te veel druk op hem. Hij hoeft helemaal niet de beste zijn."

"Als mijn dochter een onvoldoende heeft gehaald vindt ze dat wel moeilijk om te delen met mij. Terwijl ik het helemaal niet erg vind. Als ze echt haar best heeft gedaan vind ik het wel jammer voor haar, als ze er niks aan heeft gedaan zeg ik altijd zie je wel. Maar ik zou willen dat ze het gewoon durft te zeggen. Het is voor haar dan een teleurstelling denk ik, maar ze denkt nu denk ik dat het voor mij ook een teleurstelling is. Mijn kinderen hoeven echt geen advocaat te worden, zolang ze maar gelukkig zijn. Wanneer ze niks durft te zeggen is dat wel een signaal dat ze denkt dat ik boos word."

4.3 Thema sociaal bewustzijn

Onder het thema sociaal bewustzijn vallen de methodes waarmee de moeders hun kinderen ondersteunen in het kunnen inleven in het perspectief van iemand anders. Zoals in het theoretisch kader is vermeld worden de ouders tijdens de basisschooltijd uitgedaagd te zorgen dat hun kinderen om leren gaan met culturele verschillen. Bij dit thema is dan ook maar één categorie: ondersteuning in inlevingsvermogen.

4.3.1 Ondersteuning in inlevingsvermogen

Alle de moeders (n=12) geven aan dat de kinderen weten dat iedereen een eigen karakter heeft. Een moeder vertelt dat haar kind na het kijken van documentaires een bredere kijk op de wereld heeft gekregen en een groot inlevingsvermogen heeft. Een citaat van een moeder:

"Wij hebben het wel heel veel over ander culturen. Wij kijken veel documentaires. Wij hebben wel veel leuke botsingen gehad. We hebben veel gezien over het leegroven van derdewereldlanden. Toen ging hij voor het eerst vertellen op school wat hij had gezien en zei hij, ja jullie Nederlanders jullie maken Afrika helemaal kapot. Toen kreeg ik een belletje van de juf. Toen kwam hij thuis en vroeg ik ernaar. Toen zei hij ja dat mogen ze toch weten. Hij weet nu dat ze in Afrika geen geld hebben en honger hebben. Hij zegt wel eens als we veel geld hebben moeten we aan Afrika geven. Hij zegt ook altijd tegen zijn vrienden dat iedereen gewoon moet eten, in Afrika hebben ze geen eten. Hij is dus wel heel erg met culturen en hij kent wel heel veel. Maar ik vind wel dat eh heel arm hoe kinderen op school worden opgevoed."

Een meerderheid van de moeders (n=7) vertellen dat de kinderen erg bezig zijn met een halal eetpatroon en dat zij vaak niet kunnen begrijpen dat er mensen zijn die geen halal eetpatroon hebben. De moeders geven aan trots te zijn op hun kinderen omdat ze zo bezig zijn met dit thema. Het overgrote gedeelte van de moeders (n=10) vertelt tevens dat zij hun kinderen leren dat niet iedereen hetzelfde is en dat anders zijn ook oké is. Dit gaat dan vooral over de verschillende karakters van mensen. Een citaat van een moeder:

"Ik heb mijn kinderen wel aangeleerd dat iedereen een ander karakter heeft. De een is agressief, de ander helemaal niet. Ze vinden wel moeilijk. Snappen het niet altijd. Ik praat er wel over. Maar blijft moeilijk. Zelf moeilijk voor volwassenen. Ik heb ze wel geleerd ieder kind is verschillend."

De ouders gaven aan dat ze niet moeilijk vinden de kinderen te vertellen dat er verschillende culturen zijn.

4.4 Thema relatievaardigheden

Onder het thema relatievaardigheden vallen de methodes waarmee de moeders hun kinderen ondersteunen in het kunnen omgaan met conflicten. Zoals in het theoretisch kader is vermeld worden de ouders tijdens de basisschooltijd uitgedaagd om te zorgen dat hun kind voor zichzelf durft op te komen, waardoor het kind beter om kan gaan met conflicten. Bij dit thema is dan ook maar één categorie: ondersteunen in assertiviteit.

4.4.1 Ondersteunen in assertiviteit

De overgrote meerderheid van de moeders (n=10) geeft aan dat wanneer hun kind ruzie heeft de kinderen niks terug durven te doen of zeggen. Wanneer de kinderen bijvoorbeeld achterna worden gezeten of geslagen worden door andere kinderen, zijn zij dusdanig bang voor het conflict dat zij niets doen en/of wegrennen. Meerdere moeders vertellen dat hun kinderen bijna geen vriendinnetjes/vriendjes hebben en vaak thuis zijn. Zij vertellen dat de kinderen dan bang zijn voor andere -grotere- kinderen en niet alleen naar buiten durven. Wanneer zij bijvoorbeeld naar de speeltuin willen, moet een vader of moeder altijd mee. Twee citaten van moeders:

"Ze worden vaak bij speeltuin geduwd of geslagen en dan slaan ze niet terug. Thuis gaan ze wel altijd elkaar duwen en trekken, maar daar slaan ze niet terug. Thuis doen ze stoer, maar buiten... Laats was een kind van 4, zegt hij mama mama hij schopt mij. Ik zeg dan je moet zelf praten. Dat durven ze niet. Meisje en jongen zijn vaak bang. Ze vragen mij vaak naar buiten als ze met mama zijn is het goed. Alleen duren ze niet."

"Niet bij mij, wat moet ik doen, ik vraag altijd als je geslagen wordt sla terug, kom voor jezelf op, wees niet bang als er iets is kom naar je moeder. Maar ze doen niks. Moeder moet altijd komen en bij zijn. Hun zijn zo."

De moeders (n=10) geven aan dat zij hun kinderen het advies meegeven altijd voor zichzelf op te komen: als ze geslagen worden mogen ze terugslaan. Alleen doen de kinderen dat niet. Een citaat van een moeder:

"Wat ik vind, ik vind dat als een kind wordt geslagen mag je terugslaan. Want ik heb gemerkt mijn kinderen slaan niet terug."

De moeders (n=10) geven aan dat zij het moeilijk vinden om zich niet met de ruzies van hun kinderen te bemoeien. Vaak doen zij dit toch en gaan zij tekeer tegen degene(n) die hun kind pest. De ouders geven aan dat het liefst niet te willen doen en dat zij het de kinderen het liefst zelf willen laten 'uitvechten'. Juist omdat de kinderen niet voor zichzelf opkomen vinden de ouders het moeilijk om buiten de ruzies te blijven. Twee citaten van moeders:

"Ik vind moeilijk om erbuiten te blijven. Ik bemoei me mee als ik ruzie zie. Jongetje heeft toen excuses aangeboden aan mijn zoontje en daarna deden ze weer goed spelen. Ik moest echt schreeuwen. Ik kon niet meer op rustige manier."

"Ja heel moeilijk. Ik wil hem graag leren dat hij het zelf moet oplossen. Maar dat lukt niet. Dat moet ik echt leren."

Ook vertelt een deel van de moeders (n=3) dat hun kinderen worden gepest. Ze vertellen dat het te zware lichaamsgewicht van de kinderen vaak de aanleiding hiervoor vormt. De moeders geven aan dat zij het heel moeilijk vinden om met een kind om te gaan dat gepest wordt. Vooral omdat de school vaak niet optreedt.

4.5 Thema verantwoordelijke besluitvorming

Onder het thema verantwoordelijke besluitvorming vallen de methodes waarmee de moeders hun kinderen ondersteunen in het zelf kunnen maken van beslissingen. Zoals in het theoretisch kader is vermeld worden de ouders tijdens de basisschooltijd uitgedaagd om hun kind te ondersteunen in het zelf nemen van beslissingen én in het loslaten van hun kind. De resultaten zijn onderverdeeld in deze twee onderwerpen.

4.5.1 Ondersteuning in het zelf nemen van beslissingen

Een klein deel van de moeders (n=3) geeft aan dat hun kinderen het lastig vinden om zelf een beslissing te nemen. Vaak gaat dit over keuzes die zij moeten maken op school. De moeders vertellen dat zij hun kinderen advies proberen te geven bij het maken van de beslissing, maar dat de kinderen dan niet willen luisteren. De moeders hebben dan het idee dat het geen nut heeft om advies te geven en stoppen daarmee. De moeders willen wel graag advies geven aan hun kinderen bij het nemen van een moeilijke beslissing. Een citaat van een moeder:

"Ik vind het wel moeilijk. Om te helpen. Ze luisteren dan vaak niet."

4.5.2 Leren loslaten

Een meerderheid van de moeders (n=10) geeft aan het moeilijk te vinden om hun kinderen los te laten. Zij willen graag de controle houden over de kinderen, zoals weten waar en met wie zij zijn. De moeders brengen hun kinderen vaak overal naar toe (van school tot aan de speeltuin). De moeders geven aan dat dit vooral komt omdat het niet meer zo veilig is als vroeger. De moeders zouden dit anders willen zien. Zij willen dat zij hun kinderen wat meer los durven te laten. Twee citaten van moeders:

"Ik zou willen dat ik het vertrouwen zou hebben, in, als ik haar loslaat. Zij wil wel alles zelf doen, maar ik vind het nog eng."

"Ik ben bang dat als ik er niet bij ben, gelijk alles in de soep loopt. Ik kan de controle niet loslaten. Ik ben best perfectionistisch."

4.6 Overige belangrijke informatie

Onder dit thema valt alle overige informatie die belangrijk is voor dit onderzoek. Er zijn binnen dit thema twee categorieën: hoe de moeders de training graag zouden zien vormgegeven worden en over de leergierigheid van de moeders.

4.6.1 Vormgeving training

De moeders (n=12) geven aan dat het fijn zou zijn als de training bestaat uit verschillende sessies met elke week één. Dus een paar weken lang elke week een sessie van minimaal twee uur. De moeders geven aan het idee leuk te vinden om met verschillende situaties om te leren gaan door middel van rollenspellen. Ook zouden zij graag willen om met elkaar stellingen over opvoeding te bespreken. De moeders geven aan dat je zo elkaars mening leert kennen en leert om bepaalde zaken op een andere manier aan te pakken.

4.6.2 Leergierigheid moeders

Alle moeders (n=12) geven aan dat zij het erg prettig vinden van de Wijkacademie te horen hoe zij in de opvoeding met bepaalde -moeilijke- situaties om kunnen gaan en dat ondersteuning mogelijk is wanneer zij daarom vragen. Daarbij stellen zij het bestaan van de Wijkacademie erg op prijs vanwege het contact met andere moeders en het bespreken van onderwerpen met elkaar. Volgens de moeders staat van elkaar leren centraal bij de Wijkacademie. De moeders geven aan dat zij open staan voor nieuwe informatie met betrekking tot het opvoeden van kinderen en dat zij het leuk vinden om hierover te blijven leren. Een citaat van een moeder:

"Ik heb er heel veel aan, aan de Wijkacademie, ook omdat je andere moeders ziet. Je ken heel erg van elkaar leren. Ik vind altijd de ervaringen van andere moeders heel interessant. En trainingen en de bijeenkomsten, ja ik vind dat altijd interessant."

In dit hoofdstuk komen de bestaande literatuur over dit onderwerp en de vergaarde resultaten samen tot een geheel. Deze twee aspecten geven antwoord op de deelvragen en de probleemstelling van dit onderzoek.

5.1 Conclusie

Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de moeders erg leergierig zijn. Zij vinden het prettig om informatie te krijgen over hoe zij om kunnen gaan met bepaalde (moeilijke) situaties en om ervaringen met betrekking tot het opvoeden uit te wisselen. Een training die specifiek gebaseerd is op hun ondersteuningsbehoeften zal naar het inzicht van de onderzoeker dan ook zeker aanslaan.

5.1.1 Deelvraag 1

Hier volgt het antwoord op de deelvraag: hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid zelfbewustzijn van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?

De kinderen van de geïnterviewde moeders maken op dit moment verschillende ontwikkelingen mee met betrekking tot hun eigen zelfbeeld (Pettersson & Gravesteyn, 2020). Zij kijken nu kritischer naar zichzelf en de eigen handelingen dan voorheen. Deze kritische kijk kan voor negatieve gevoelens en een laag zelfbeeld zorgen. Uit de theoretische onderbouwing is naar voren gekomen dat psycholoog Erikson stelt dat kinderen in de basisschooltijd te maken krijgen met het conflict vlijt versus minderwaardigheid (in Feldman, 2015). Dit betekent dat kinderen met een lage eigenwaarde verstrikt kunnen raken in een cyclus van mislukkingen en onvermogen. De eigenwaarde van een kind wordt onder andere bepaald door het gewicht. Sommige moeders geven aan dat hun kinderen gepest worden omdat zij te zwaar zijn. Dit kan een negatieve invloed hebben op het zelfbeeld van deze kinderen. Om deze negatieve gevoelens het hoofd te kunnen bieden is het belangrijk dat de moeders de kinderen hierin ondersteunen. Het bieden van emotionele steun en het stellen van duidelijke grenzen is daarbij belangrijk (Pettersson & Gravesteyn, 2020; Feldman, 2015). Bij de volgende deelvraag wordt dieper ingegaan op het stellen van duidelijke grenzen.

Het bieden van emotionele steun wordt door de moeders vaak nog als moeilijk ervaren. De moeders worden uitgedaagd om op juiste wijze om te gaan met de onzekerheid van het kind en zich niet te laten meeslepen in de emoties van het kind. **Bijvoorbeeld: wanneer het kind boos is kan de ouder zelf zijn/haar rust bewaren in plaats van zelf ook boos te worden.** Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat dit precies het punt is waar de moeders ondersteuning bij willen hebben. De moeders willen graag weten hoe zij op juiste wijze de emoties van hun kinderen kunnen begeleiden en ondersteunen. Het gaat hier dan om alle emoties. De moeders willen weten hoe zij om moeten gaan met kinderen die bijvoorbeeld verdrietig, blij, boos en bang zijn. Vooral de juiste begeleiding bieden in een teleurstellende situatie vinden de moeders lastig. Zij willen graag leren hoe zij hun kinderen kunnen helpen in het goed omgaan met teleurstellingen en hoe zij zelf om moeten gaan met teleurgestelde kinderen. In de huidige situatie gaan de kinderen vaak huilen en schreeuwen wanneer zij teleurgesteld zijn. De moeders willen graag weten hoe zij aan hun kinderen kunnen meegeven dat een teleurstelling niet altijd slecht is. Daarbij willen de moeders graag weten hoe zij om moeten gaan met boze en schreeuwende kinderen. De kinderen schreeuwen nu vaak tegen de moeders en de moeders hebben vaak geen idee hoe zij daarop moeten reageren. Om het schreeuwen en huilen van de kinderen te laten stoppen geven de moeders vaak toe aan hun kinderen. Ook willen de moeders graag tips krijgen hoe zij met hun kind in gesprek kunnen gaan na een moeilijke gebeurtenis. De kinderen houden zo'n situatie vaak voor zichzelf, waardoor de moeders bang zijn dat zij iets ergs verzwijgen (bijvoorbeeld dat zij gepest worden).

5.1.2 Deelvraag 2

Hier volgt het antwoord op de deelvraag: hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid zelfmanagement van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?

Volgens Feldman (2015) hebben kinderen in de basisschoolleeftijd behoefte aan duidelijk gestelde grenzen. Door het krijgen van duidelijk grenzen leren de kinderen om geduld te hebben en de eigen emoties te beheersen in uitdagende situaties (Feldman, 2015; Pettersson & Gravesteyn, 2020). **Uit de resultaten kan worden geconcludeerd dat de moeders geholpen willen worden om deze grenzen te kunnen stellen aan hun kinderen. De moeders zijn meestal streng opgevoed en willen dit niet voor hun**

kinderen. De moeders vinden het wel moeilijk om een aantal grenzen te trekken. De moeders zijn vaak te lief en de kinderen lopen over hen heen. De moeders geven expliciet aan dat dit zeker geldt voor het telefoon- en laptop gebruik van de kinderen. De moeders willen graag leren hoe zij om kunnen gaan met kinderen die teveel op hun telefoon en laptop zitten zonder steeds een strijd te moeten voeren. Ze zijn tevens bang voor de mogelijke gevaren die dit gebruik met zich mee kunnen brengen.

De basisschooltijd kenmerkt zich door het begrip eigenwaarde (Feldman, 2015). Kinderen die een positieve eigenwaarde hebben kunnen beter omgaan met negatieve gevoelens, beter omgaan met stress, beter omgaan met verveling/drukke/angst en zijn flexibel in verschillende situaties. De eigenwaarde van het kind kan worden vergroot door het op een positieve wijze te motiveren. Positieve motivatie kan gezien worden als het aanmoedigen bij moeilijke taken en het geven van complimenten (Feldman, 2015; Petterson & Gravesteyn, 2020). De geïnterviewde moeders hebben aangegeven hun kinderen graag een gevoel van zelfvertrouwen en zekerheid te willen geven zonder een hoog verwachtingspatroon te scheppen. Nu motiveren zij hun kinderen vaak op een zodanige wijze dat de kinderen het idee hebben dat zij hoog moeten presteren.

5.1.3 Deelvraag 3

Hier volgt het antwoord op de deelvraag: hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid sociaal bewustzijn van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?

Kinderen leren gedurende de basisschoolperiode zich steeds meer te verplaatsen in anderen (Petterson & Gravesteyn, 2020). Hierdoor kunnen zij beter omgaan met conflicten en sociale regels. Wanneer ouders hun kinderen leren om te gaan met culture verschillen heeft dit als gevolg dat:

- de kinderen minder gevoelig zijn voor negatieve beïnvloeding vanuit de omgeving;
- de kinderen het niet moeilijk vinden om met verschillende culturele verschillen om te gaan;
- de kinderen de meningen van anderen begrijpen en accepteren;
- de kinderen zich kunnen inleven in anderen (Petterson & Gravesteyn, 2020).

Uit de resultaten kwam naar voren dat de moeders naar eigen inzicht het kind op laten groeien met een breed inlevingsvermogen en besef van andere culturen. De moeders geven aan dat zij hier geen ondersteuning bij nodig hebben. De onderzoeker gaat hier dieper op in bij de paragraaf over de aanbevelingen.

5.1.4 Deelvraag 4

Hier volgt het antwoord op de deelvraag: hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid relatievaardigheden van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?

Gedurende de basisschoolperiode worden vriendschappen steeds belangrijker (Petterson & Gravesteyn, 2020). Wanneer kinderen te maken krijgen met moeilijke situaties zoals eenzaamheid, buitengesloten voelen, ruzies, roddelen en gepest worden heeft dit een negatieve invloed op de eigenwaarde van deze kinderen. Kinderen met een lage eigenwaarde kunnen verstrikt raken in een cyclus van mislukkingen en onvermogen (Feldman, 2015). Uit de resultaten is naar voren gekomen dat sommige kinderen van de moeders gepest worden. Dit kan een negatieve impact hebben op de eigenwaarde van deze kinderen. De moeders geven aan dat hun kinderen vaak passief gedrag vertonen in situaties waarin een assertief optreden nodig is. Dit kan betekenen dat de kinderen door hun lage eigenwaarde in de neerwaartse spiraal van Erikson komen. De moeders willen graag weten hoe ze hun gepeste kinderen het beste kunnen ondersteunen. Vanuit school krijgen de zij weinig tot geen hulp.

Om te zorgen dat kinderen om kunnen gaan met conflicten en sociale normen is het van belang dat ouders hun kinderen hierin ondersteunen (Petterson & Gravesteyn, 2020). Het heeft een positieve invloed op de relatievaardigheden van het kind wanneer de ouders de kinderen stimuleren in het samenwerken met andere kinderen en in het stimuleren om voor zichzelf op te komen. Uit de resultaten is naar voren gekomen dat de moeders deze twee aspecten als moeilijk ervaren. De moeders willen graag leren om zich niet met de onderlinge ruzies van hun kinderen te bemoeien, om de kinderen te stimuleren in het zelf oplossen van de ruzies. De moeders bemoeien zich nu vaak met de ruzies van hun kinderen, omdat hun kinderen meestal niet voor zichzelf opkomen. De onderzoeker concludeert

dat het probleem in het gebrek aan assertiviteit van de kinderen zit. De moeders zouden minder drang hebben zich te bemoeien met deze ruzies, wanneer de kinderen wel voor zichzelf op zouden komen.

5.1.5 Deelvraag 5

Hier volgt het antwoord op de deelvraag: hoe zouden de ouders geholpen willen worden om de levensvaardigheid verantwoordelijke besluitvorming van hun kind(eren) goed te kunnen stimuleren?

Uit de resultaten kwam naar voren dat de moeders moeite hebben met het ondersteunen van de kinderen met betrekking tot het maken van keuzes. De kinderen luisteren vaak niet naar hun moeders wanneer deze advies geven over het maken van keuzes. Desalniettemin weten de kinderen vaak niet hoe zij zelf een keuze moeten maken. De moeders zouden graag willen leren hoe zij hun kinderen zover krijgen dat zij luisteren naar het advies van de moeders. Ontwikkelingspsycholoog Piaget stelt dat kinderen in de basisschooltijd het vermogen ontwikkelen om een situatie op een logische manier te beredeneren (Feldman, 2015). Dit zou de reden kunnen zijn dat kinderen vaak hun eigen keuzes willen maken en niet luisteren naar het advies van hun ouders. Ze denken namelijk te weten hoe het probleem moet worden opgelost of welke keuze ze willen maken. Toch hebben kinderen in deze periode de ondersteuning van hun ouders nodig om de levensvaardigheid verantwoordelijke besluitvorming goed te ontwikkelen (Pettersson & Gravesteyn, 2020). Het is dus belangrijk dat de moeders worden geleerd hoe zij ondersteuning kunnen geven aan hun kinderen met betrekking tot verantwoordelijke besluitvorming.

Bij deelvraag 3 heeft de onderzoeker al beschreven dat de moeders het moeilijk vinden om niet met de ruzies van hun kinderen te bemoeien. Uit de resultaten is naar voren gekomen dat dit een onderdeel is van een veel groter geheel. De moeders zouden graag ondersteund willen worden in het loslaten van hun kinderen. De moeders proberen nu continu de controle te behouden, maar zouden dat wat meer los willen laten.

5.1.6 Hoofdvraag

Hier volgt het antwoord op de hoofdvraag van dit onderzoek: in hoeverre en op welke manier moet het huidige aanbod (de bestaande Leidse interventie over het ontwikkelen van opvoed- en levensvaardigheden voor ouders en kinderen, genaamd LifeSkills) aangepast worden om zo te voldoen aan de behoefte(n) van de te onderzoeken doelgroep (ouders van de Wijkacademie Feijenoord)?

Allereerst moet bij het doorontwikkelen van de *LifeSkills* interventie rekening worden gehouden met de culturele normen en waarden van de nieuwe doelgroep. Bij de Wijkacademie zitten moeders met een Marokkaanse (ruim 75%), Turkse en Antilliaanse afkomst. Volgens Nunez et al. (2017) moet rekening worden gehouden met de volgende aspecten:

1. Dit zijn drie collectivistische culturen. De nadruk ligt op het belang van groepsverbanden in plaats van op het individu. Bij de training mag de nadruk dan ook worden gelegd op het sociale netwerk en op werkvormen waarbij wordt samengewerkt.
2. Dit zijn drie culturen die gedomineerd worden door masculiniteit. De rollen tussen sekse zijn duidelijk gescheiden: de man werkt en de vrouw zorgt voor het huishouden en de opvoeding. Op dit moment zijn er alleen maar moeders actief bij de Wijkacademie Feijenoord. De training moet dan ook aansluiten bij de ondersteuningsbehoefte van de moeders. Er moet rekening worden gehouden met aspecten van het huishouden. De moeders moeten bijvoorbeeld om 12.00 uur bij de basisschool staan om hun kinderen op te halen en ze moeten bijvoorbeeld aan het einde van de dag naar huis om eten te koken.
3. Op deze drie culturen is een grote machtsafstand van toepassing. De nadruk ligt hierin op macht, respect en hiërarchie. Bij de training is het belangrijk dat met deze machtsafstand rekening wordt gehouden. Het vragen om hulp bij school in een bepaalde situatie kan door de grote machtsafstand voor moeders een belemmering vormen.
4. Dit zijn drie culturen met een sterke onzekerheidsvermijding. In culturen die een sterke onzekerheidsvermijding hebben zijn tradities en zorgen voor zekerheid erg belangrijk. Bij het ontwikkelen van de training is het belangrijk dat er met tradities rekening wordt gehouden (Nunez et al., 2017).

Ten tweede moet de inhoud van de interventie aansluiten bij de ondersteuningsbehoefte van de moeders die meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie Feijenoord en kinderen hebben in de

basisschoolleeftijd. Zij hebben aangegeven behoefte te hebben aan ondersteuning op de volgende gebieden:

1. In het omgaan met- en begeleiden van de verschillende emoties van hun kinderen (specifiek wanneer hun kinderen teleurgesteld zijn, stil zijn na een moeilijke gebeurtenis of boos zijn).
2. In het stellen van duidelijke grenzen aan hun kinderen (de ouders hebben expliciet gevraagd naar het stellen van grenzen en het vinden van een balans bij het telefoon- en laptop gebruik van de kinderen).
3. In het motiveren van hun kinderen en de kinderen daarmee een gevoel van zelfvertrouwen en zekerheid mee te geven zonder een te hoog verwachtingspatroon te scheppen.
4. In het stimuleren van de assertiviteit van hun kinderen.
5. In het leren buiten de ruzies van hun kinderen te blijven³.
6. In het omgaan met- en begeleiden van kinderen die gepest worden.
7. In het geven van advies aan hun kinderen over het maken van beslissingen.
8. In het leren loslaten van hun kinderen.

Op de volgende pagina worden bovengenoemde punten geïllustreerd in een afbeelding, gemaakt door de onderzoeker.

Ten derde moet de werkvorm worden aangepast aan de nieuwe doelgroep. De *LifeSkills* interventie is een interventie die gericht is op het bevorderen van de levensvaardigheden van kinderen en ouders. De interventie bestaat uit verschillende Toolkitten voor zowel de kinderen als de ouders. De Toolkitten kunnen worden gezien als werkbladen en kunnen ingevuld worden zonder begeleiding. De moeders bij dit onderzoek hebben aangegeven het liefst een actieve training te willen krijgen waarin bovengenoemde onderwerpen -onder begeleiding- worden behandeld. De moeders hebben een voorkeur voor rollenspellen en debatteren. Bij de rollenspellen is het de bedoeling dat moeilijke situaties binnen het opvoeden worden nagespeeld. Bij het debatteren is het de bedoeling dat de ouders kunnen discussiëren over bovengenoemde onderwerpen. Het doel van de *LifeSkills* interventie blijft gelijk: de levensvaardigheden van de ouders bevorderen. Alleen de werkvormen moeten worden aangepast. Deze moeten actiever worden gemaakt.

³ Wanneer aan punt drie wordt gewerkt (en de kinderen daardoor meer voor zichzelf opkomen), voelen de ouders zich minder snel gedwongen om zich met de ruzies te bemoeien. Wat weer effect heeft op punt vier.

WIJKACADEMIE FEIJENOORD

ROND WELKE UITDAGENDE SITUATIES MET HUN KINDEREN WILLEN DE OUDERS GRAAG MEER LEREN?

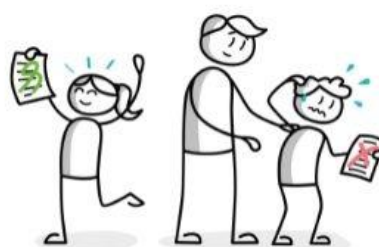
Resultaten van het behoeftenonderzoek onder 12 moeders.

FEBRUARI - JUNI 2021

De onderstaande thema's werden door de ouders benoemd als gedrag van hun kinderen/ situaties dat ze een uitdaging vinden om mee om te gaan.

Zelfmanagement

De moeders hebben aangegeven behoefte te hebben aan ondersteuning in het stellen van duidelijke grenzen aan hun kinderen (expliciet gevraagd naar het stellen van grenzen en het vinden van een balans bij het telefoon- en laptop gebruik van de kinderen) & in het motiveren van hun kinderen en deze daarmee een gevoel van zelfvertrouwen en zekerheid mee te geven zonder een verwachtingspatroon te scheppen.

Verantwoordelijke besluitvorming

De moeders hebben aangegeven behoefte te hebben aan ondersteuning in het geven van advies over beslissingen aan hun kinderen & in het leren loslaten van hun kinderen.

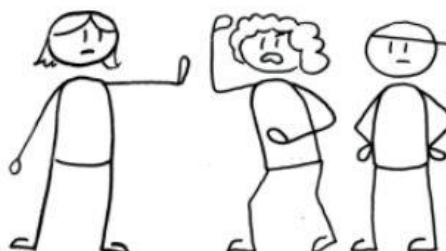
Zelfbewustzijn

De moeders hebben aangegeven behoefte te hebben aan ondersteuning in het omgaan met- en begeleiden van de verschillende emoties van hun kinderen (specifiek wanneer hun kinderen teleurgesteld zijn, stil zijn na een moeilijke gebeurtenis en boos zijn).

Relatievaardigheden

De moeders hebben aangegeven behoefte te hebben aan ondersteuning in het stimuleren van de assertiviteit van hun kinderen, in het leren buiten de ruzies van hun kinderen te blijven & in het omgaan met- en begeleiden van kinderen die gepest worden. Wanneer aan de assertiviteit van de kinderen wordt gewerkt (en de kinderen daardoor meer voor zichzelf opkomen), voelen de ouders zich minder snel gedwongen om zich met de ruzies te bemoeien.

Via het ontwikkelen van levensvaardigheden kunnen we positief gedrag rond de bovengenoemde thema's bevorderen.

5.2 Aanbevelingen

Uit het onderzoek zijn bevindingen voortgekomen die relevant zijn om het huidige aanbod (de bestaande Leidse interventie over het ontwikkelen van opvoed- en levensvaardigheden voor ouders en kinderen, genaamd *LifeSkills*) aan te passen om zo te voldoen aan de behoefte(n) van de nieuwe doelgroep (de ouders die meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie Feijenoord).

Een van de bevindingen van het onderzoek is dat de moeders erg leergierig zijn. Zij staan open voor nieuwe toepassingen in de opvoeding van hun kinderen. De bestaande *LifeSkills* interventie wordt passief gegeven. De Toolkitten kunnen zonder begeleiding worden ingevuld. Deze inactieve en schriftelijke werkvorm sluit niet aan bij de voorkeuren van de moeders. De moeders hebben een voorkeur voor rollenspellen en debatteren. Bij de rollenspellen is het de bedoeling dat moeilijke situaties binnen het opvoeden worden nagespeeld. Bij het debatteren is het de bedoeling dat de ouders kunnen discussiëren over de acht thema's waar de ouders ondersteuning bij wensen. Een advies is om elke trainingssessie te verdelen in twee onderdelen: het rollenspel en het debat. Op die manier sluit de werkvorm aan bij de behoefte van de doelgroep.

De bestaande Leidse interventie wordt gegeven door middel van het uitdelen van werkbladen. De werkbladen worden thuis ingevuld door zowel de kinderen als de ouders. De ouders van de Wijkacademie wensen liever een training in plaats van een schriftelijke werkvorm. Zij hechten veel belang aan het sociale netwerk binnen de Wijkacademie. De onderzoeker adviseert dan ook om de training te geven aan de bestaande groepen van de Wijkacademie op de locatie van de Wijkacademie zelf. Voorafgaand aan dit onderzoeksrapport zijn de volgende drie doelstellingen geformuleerd:

1. De coaches, ouders en kinderen van de Wijkacademie Feijenoord werken samen met het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding aan het ontwikkelen van Levensvaardigheden voor O&K dat aan de specifieke behoefte van de eigen doelgroep is aangepast.
2. De coaches van de Wijkacademie Feijenoord zijn getraind in Levensvaardigheden voor O&K, zodat zij zich in staat voelen de interventie actief in te zetten bij de doelgroep (ouders en kinderen).
3. De Wijkacademie Feijenoord kan het ontwikkelde Levensvaardigheden voor O&K op zelfstandige en langdurige basis inzetten (Gravesteijn et al., 2020, pagina 1).

Dit onderzoeksrapport geeft alleen antwoord op doelstelling 1. Uiteindelijk worden de uitkomsten van dit onderzoek verder verwerkt aan de hand van doelstelling 2 en 3.

5.2.1 De training

De onderzoeker heeft geconcludeerd dat de duur van de sessie aangepast moet worden aan de hand van de thuissituatie van de moeders. De coaches van de Wijkacademie hebben aangegeven dat een twee uur durende sessie te kort is. Rekening houdend met het brengen naar en het ophalen van de kinderen van school is een maximale sessie duur van maximaal drie uur mogelijk. De onderzoeker adviseert dan ook om de training van 08.45 uur tot 11.45 uur te geven. Tevens hebben de coaches aangegeven maximaal één sessie per week aan te willen houden. De interventie is gericht op de acht onderwerpen waar de moeders ondersteuning bij willen hebben. De onderzoeker adviseert om per sessie één onderwerp te behandelen. Dat resulteert in totaal acht sessies. De geadviseerde indeling luidt als volgt:

Sessie 1 *levensvaardigheid zelfbewustzijn*

- De ouders ondersteuning bieden in het omgaan met- en begeleiden van de verschillende emoties van hun kinderen (specifiek wanneer de kinderen teleurgesteld zijn, stil zijn na een moeilijke gebeurtenis of boos zijn).

Sessie 2 *levensvaardigheid zelfmanagement*

- De ouders ondersteuning bieden in het stellen van duidelijke grenzen aan hun kinderen (de ouders hebben expliciet gevraagd naar het stellen van grenzen en het vinden van een balans bij het telefoon- en laptop gebruik van de kinderen).

Sessie 3 levensvaardigheid zelfmanagement

- De ouders ondersteunen in het motiveren van hun kinderen en deze daarmee een gevoel van zelfvertrouwen en zekerheid mee te geven zonder een te hoog verwachtingspatroon te scheppen.

Sessie 4 levensvaardigheid relatievaardigheden

- De ouders ondersteunen in het stimuleren van de assertiviteit van hun kinderen.

Sessie 5 levensvaardigheid relatievaardigheden

- De ouders ondersteunen in het leren buiten de ruzies van hun kinderen te blijven.

Sessie 6 levensvaardigheid relatievaardigheden

- De ouders ondersteunen in het omgaan met- en begeleiden van kinderen die gepest worden.

Sessie 7 levensvaardigheid verantwoordelijke besluitvorming

- De ouders ondersteunen in het geven van advies aan hun kinderen over het maken van beslissingen.

Sessie 8 levensvaardigheid verantwoordelijke besluitvorming

- De ouders ondersteunen in het leren loslaten van hun kinderen.

De onderzoeker stelt een eventuele negende sessie mogelijkheid voor. Zich realiserend dat dit een intensieve periode betekent voor de moeders, kan een laatste sessie echter de ouders de mogelijkheid bieden terug te komen op eerder behandelde thema's en eventuele ervaren problemen op te lossen.

5.2.2 Toelichting sociaal bewustzijn

In de theoretische onderbouwing is het belang van het stimuleren van de levensvaardigheid sociaal bewustzijn beschreven. Uit de gesprekken met de moeders komt ook als resultaat naar voren dat de Marokkaanse moeders er een specifieke opvatting op na houden met betrekking tot de ondersteuning van de kinderen in deze levensvaardigheid. De moeders hechten voornamelijk belang aan het toelichten van de verschillende karaktertrekken van mensen. Cultuurverschillen worden nauwelijks belangrijk gevonden. Volgens de onderzoeker zien de moeders de noodzaak niet in om kinderen mee te geven dat er verschillende culturen bestaan. De moeders blijken zich niet te realiseren dat kinderen hierdoor tegen problemen kunnen aanlopen. Dit onderzoeksrapport is gericht op de ondersteuningsbehoefte van de moeders. Aangezien de moeders aangeven dat zij geen ondersteuning nodig hebben bij de levensvaardigheid sociaal bewustzijn, wordt deze levensvaardigheid dan ook niet gegeven in de training. De onderzoeker adviseert om dit gegeven bij het door ontwikkelen van dit rapport wel mee te nemen. Uiteindelijk gaat het om het bevorderen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de kinderen.

Hieronder zijn discussiepunten op de inhoud van het onderzoek per onderdeel beschreven.

6.1 Methodologie

In eerste instantie zou de onderzoeker samen met haar begeleider Alicia Euwma de focusgroepen afnemen, zodat één professional de groepsprocessen binnen de groep in de gaten kon houden. Door COVID-19 maatregelen werd de groepsgrootte gemaximaliseerd tot zeven personen. Er is besloten tot een samenstelling van focusgroepen van zes moeders en één professional (in plaats van twee professionals). Na het afnemen van de focusgroepen staat de onderzoeker nog steeds achter deze beslissing. De focusgroepen waren dusdanig van grootte dat de groepsprocessen ook door één onderzoeker in de gaten konden worden gehouden.

6.2 Validiteit en betrouwbaarheid

Om ervoor te zorgen dat de onderzoeker de validiteit kon garanderen tijdens het afnemen van de focusgroepen zijn er topiclijsten opgesteld. Gedurende de focusgroepen kwam de onderzoeker tot de conclusie dat deze topiclijsten op de juiste manier waren opgesteld. De antwoorden van de moeders waren allemaal bruikbaar om de uiteindelijke onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. De topiclijst zou bij de tweede focusgroep aangepast worden indien de antwoorden niet bruikbaar zouden zijn geweest. Samen met haar begeleider heeft de onderzoeker het transcript van de eerste focusgroep kritisch doorgenomen op eventuele bruikbare aanpassingen in de vraagstelling van de onderzoeker. Hier is uitgekomen dat een aanpassing in de vraagstelling van de onderzoeker voordelen zou opleveren. Het bleek effectiever om directe vragen te verpersoonlijken en er een aantal hulpvragen aan toe te voegen. Een voorbeeld van een directe vraag en het gegeven antwoord:

- Onderzoeker: "Wat vind u moeilijk?"
- Moeder: "Ik vind het moeilijk om grenzen aan te geven."

Door het toepassen van hulpvragen kregen de antwoorden meer inhoud. Een voorbeeld van een hulpvraag:

- "Hoe is het voor jou om...?"

De tweede focusgroep heeft door het gebruik van diverse hulpvragen meer informatie opgeleverd.

Om ervoor te zorgen dat het onderzoek betrouwbaar is heeft de onderzoeker ervoor gekozen om beide focusgroepen op hetzelfde adres en in dezelfde setting af te nemen. Ook de manier waarop beide focusgroepen werden afgenomen was gelijk: dezelfde onderwerpen werden in dezelfde volgorde gesteld.

6.3 Representativiteit

6.3.1 Aantal respondenten

In totaal zijn er 14 coaches met elk een groep moeders. De groepen van coach A en coach B -waarbij de focusgroepen zijn afgenomen- waren op dat moment de enige functionerende groepen. De overige coaches kregen het niet voor elkaar om hun groepen compleet te krijgen. Door COVID-19 vonden de afwezige moeders het te riskant om fysiek af te spreken. Het online organiseren van de focusgroepen bleek niet haalbaar te zijn. De meeste moeders hadden geen emailadres of geen laptop of mobiel tot hun beschikking. Vanuit het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding had de onderzoeker als doel meegekregen om tussen de 16-20 ouders te interviewen. De onderzoeker is blijven steken op 12 moeders.

Dit onderzoeksrapport is door het kleinere aantal deelnemende ouders een eerste inventarisatie van het antwoord op de onderzoeksvraag geworden. Bij meer ouders waren de resultaten mogelijk grondiger geweest en was de conclusie meer onderbouwd geweest. De verwachtingen van de coaches uit het vooronderzoek bleken overeen te komen met de ondersteuningsbehoefte die uiteindelijk uit de focusgroepen is voortgekomen. De ondersteuningsbehoefte van de twee focusgroepen waren gelijk aan elkaar. De twee focusgroepen die zijn afgenomen zijn dan ook representatief voor dit onderzoek.

6.3.2 Geslacht respondenten

Op het moment van dit onderzoek bestaan de groepen van de Wijkacademie alleen uit moeders. Er zijn geen vaders die meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie. De training die uiteindelijk zal

worden gegeven is voor de ouders die nu meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie. Dat zijn alleen de moeders. Dat er dan ook alleen maar moeders zijn geïnterviewd heeft geen invloed op de representativiteit van het onderzoek.

Hoe komt het dat alleen moeders actief meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie in Rotterdam? Hoe kunnen vaders ook worden geënthousiasmeerd om mee te doen met de activiteiten van de Wijkacademie? Welke consequenties heeft het dat alleen de moeders meedoen met de Wijkacademie op de ondersteuning van de kinderen? Aan de hand van kwalitatief onderzoek zou het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding verdiepend onderzoek kunnen doen naar dit onderwerp.

6.3.3 Etniciteit respondenten

Hoewel de ondersteuningsbehoefte van de ouders vaak bij dezelfde onderwerpen lagen is de representativiteit wel verminderd, omdat alle respondenten van Marokkaanse afkomst waren. Dit betekent dat de uitkomsten van dit onderzoek alleen representatief zijn voor de Marokkaanse moeders binnen de Wijkacademie. De andere groepen (naast groep A en B) bestaan ook uit Turkse en Antilliaanse moeders, al is wel 75% van het totaal aantal moeders van Marokkaanse afkomst.

Hoe komt het dat het overgrote deel van deze moeders een Marokkaanse afkomst heeft? Hoe kunnen andere etniciteiten ook worden geënthousiasmeerd om mee te doen met de activiteiten van de Wijkacademie? Aan de hand van kwalitatief onderzoek zou het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding verdiepend onderzoek kunnen doen naar dit onderwerp.

Om achter de volledige ondersteuningsbehoefte te komen van de ouders die meedoen met de activiteiten van de Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam dient er nog wel een vervolgonderzoek te worden verricht.

6.4 Ervaring onderzoeker

De onderzoeker heeft voor het eerst een focusgroep afgenomen. De onderzoeker was daarom nog zoekende naar de juiste bruikbare methode bij deze focusgroepen. Het regisseren van de gesprekken werd door de onderzoeker als lastig ervaren. Het bleek uitdaging om de moeders gefocust te houden op de relevante onderwerpen. De onderzoeker heeft alle vragen met betrekking tot de levensvaardigheden gesteld. De onderwerpen 'COVID-19 en actuele situatie' en 'Attitude' uit de topiclijst zijn wegens gebrek aan tijd overgeslagen. Dit heeft geen weerslag gehad op de resultaten en de uiteindelijke onderzoeksvraag. De onderzoeker heeft in verband met de tijd ervoor gekozen om bij de tweede focusgroep deze twee onderwerpen ook weg te laten.

Hieronder zijn de gedachten van de onderzoeker op de inhoud en het proces van het onderzoek beschreven.

7.1 Opvoedvaardigheden

De levensvaardigheden vormen de boventoon in de *LifeSkills* interventie. De opvoedvaardigheden worden minimaal toegepast en benut. Alleen de uitdagingen die de ouder tegen kan komen binnen de opvoeding van kinderen worden toegelicht. De onderzoeker adviseert degene die de doorontwikkelde versie uiteindelijk gaat toepassen het meenemen van kennis over de opvoeding. Uit het theoretisch kader komt het belang van de opvoedvaardigheden namelijk naar voren. De onderzoeker heeft de opvoedvaardigheden bij dit onderzoek niet verder uitgediept, omdat dat niet binnen de richtlijnen van het onderzoek paste. Dit onderzoek had als doel om te onderzoeken in hoeverre de *LifeSkills* interventie moest worden aangepast aan de nieuwe doelgroep. Niet om de *LifeSkills* interventie verder uit te breiden.

7.2 Levensvaardigheid sociaal bewustzijn

De moeders van de Wijkacademie Feijenoord in Rotterdam hebben tijdens dit onderzoek aangegeven geen extra ondersteuning nodig te hebben binnen de levensvaardigheid sociaal bewustzijn. Deze levensvaardigheid komt dan ook niet terug in de aanbeveling van de training. De onderzoeker raadt alleen wel aan om dit onderwerp bij vervolgonderzoek op te pakken. In de multiculturele samenleving van Nederland is het -naar het inzicht van de onderzoeker- belangrijk dat binnen elke cultuur duidelijk wordt gemaakt dat er ook andere culturen zijn. Op dit moment geven de moeders van de Wijkacademie hun eigen kinderen dit -naar het inzicht van de onderzoeker- maar nauwelijks mee.

7.3 Opvoeden in zijn geheel

De onderzoeker is van mening dat de acht punten waar de moeders graag ondersteuning bij willen hebben het hele opvoeden omvat. Het was de onderzoeker opgevallen dat veel punten voortkomen uit onzekerheid. Onzekerheid die misschien voortkomt uit kennisgebrek over de opvoeding. Het viel de onderzoeker op dat de moeders aangaven dat zij hun kinderen niet willen opvoeden zoals zij zelf zijn opgevoed. Alleen hebben de moeders -naar inzicht van de onderzoeker- nog te weinig kennis om te weten hoe ze hun kinderen wel willen opvoeden. Wanneer de ouders meer kennis krijgen over het opvoeden, zal ook de onzekerheid van de moeders verminderen.

Is het typisch voor Marokkaanse moeders dat zij hun opvoeding anders willen doen dan zij zelf hebben ervaren? Of geldt dit ook breder? Vinden moeders van andere etniciteiten ook dat zij veel te streng zijn opgevoed en willen ze dit ook niet voor hun kinderen? Welke invloed heeft dit op de ontwikkeling van de kinderen? Aan de hand van kwalitatief onderzoek zou het lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding verdiepend onderzoek kunnen doen naar dit onderwerp.

BIBLIOGRAFIE

- Baarda, Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Velden, T. v., & Goede, M. d. (2013). *Basisboek Kwalitatief onderzoek* (derde ed.). Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Barrett, D., & Frank, D. (1987). *The effects of undernutrition on children's behavior*. New York: Gordon & Breach.
- Berk, L. (2018). *Development through the lifespan. Seventh Edition*. Boston: Pearson. Opgehaald van Berk, L.E. (2018). *Development through the lifespan. Seventh Edition*. Boston: Pearson
- Casel. (2013). *Effective Social and Emotional Learning Programs*. Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Chan, W., & Birman, D. (2009). *Cross-and same-race friendships of Vietnamese immigrant adolescents: A focus on acculturation and school diversity*. *International Journal of Intercultural Relations*.
- Cowan, C., & Cowan, C. (2000). *When Parents become parents: The big life change for couples*. Mahwah: NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Dronkers, J. (2007). *Ruggengraat van ongelijkheid: Beperkingen en mogelijkheden om ongelijke onderwijskansen te veranderen*. Amsterdam: Mets & Schilt uitgevers/ Wiardi Beckman Stichting.
- Durlak, J., & Wiessberg, R. (2011). Promoting social and emotional development is an essential part of students' education. *Human Development*(54), 1-3. Opgehaald van <https://www.karger.com/Article/Abstract/324337>
- Feinberg, M., Jones, D., Roettger, M., Solmeyer, A., & Hostetler, M. (2014). Long-term follow-up of a randomized trial o family foundations: Effects on children's emotional, behavioral, and school adjustment'. *Journal of Family Psychology*(28), 821-831.
- Feldman, R. S. (2015). *Ontwikkelingspsychologie I*. Amsterdam: Pearson Benelux.
- Fijbes. (sd). *Organisatiecultuur dimensies Hofstede*. Opgehaald van Fijbes: <https://fijbes.nl/organisatiecultuur-dimensies-hofstede/>
- Gemeente Rotterdam. (2020). *Feijenoord wijk* . Opgehaald van Wijkprofiel Rotterdam: <https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2020/rotterdam/feijenoord/feijenoord-wijk>
- Gravesteyn, C. (2015). *Ouderschap in ontwikkeling*. Amsterdam: SWP .
- Gravesteyn, C. (2019, juni). Ondersteun je de ouder, dan ondersteun je het kind. *Relatierecht en praktijk*(4), 41 t/m 46.
- Gravestijn , Petterson, & Euwema. (2020). *Subsidie aanvraag Wijkacademie Rotterdam (intern document)*.
- Hansen, T. (2012). Parenthood and Happiness: a Review of Folk Theories Versus Empirical Evidence'. *Social Indicators Research*(108), 29-64.
- Hogeschool Leiden. (sd). *Ouderschap en ouderschapbegeleiding*. Opgehaald van hsleiden: <https://www.hsleiden.nl/ouderschap-en-ouderbegeleiding>
- Hogeschool Leiden. (sd). *Uw Toegepast Onderzoek*. Opgehaald van hsleiden: <https://www.hsleiden.nl/organisaties/stages-en-bedrijfsopdrachten/uw-toegepast-onderzoek>
- Kamer van Koophandel. (2020, mei 29). *Swot-analyse maken*. Opgehaald van KVK: <https://www.kvk.nl/advies-en-informatie/marketing/swot-analyse-maken/>
- Levensvaardigheden. (2016). *Levensvaardigheden*. Opgehaald van Levensvaardigheden: <https://levensvaardigheden.nl/>
- McElwain, N. L., Halberstadt, A. G., & Volling, B. L. (2007, September/ oktober). Mother- and Father- Reported Reactions to Childeren's Negative Emotions: Relations to Young Childeren's Emotional Understanding and Friendship Quality. *Child Development*(78), 1407-1425.
- Migchelbrink, F. (2015). *De kern van participatief actie-onderzoek*. Swp, Uitgeverij B.V.
- Nagelhout, G. E., Verhagen, D., Loos, V., & Vries, H. d. (2018). Belangrijke randvoorwaarden bij de ontwikkeling van leefstijlinterventies voor mensen met een lage sociaaleconomische status. *Gezondheidswet*, 37 - 45.
- NJI. (2021). *Armoede in gezinnen* . Opgehaald van NJI: <https://www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-onderwerp/Armoede-in-gezinnen>

- NJI. (2021). *Levensvaardigheden*. Opgehaald van NJI: <https://www.nji.nl/nl/Databank/Effectieve-Jeugdinterventies/Interventies/Erkend/Levensvaardigheden>
- Nunez, C., Mahdi, R. N., & Popma, L. (2017). *Interculturele communicatie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Petterson, D., & Gravesteyn, C. (2020). *Levensvaardigheden bij kinderen (PO)*. Hogeschool Leiden, Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding, Leiden.
- Petterson, D., Gravesteyn, C., & Peschier, C. (2017). De kracht van alledaags ouderschap. *Pedagogiek-online.nl*(37), 27-46. doi:10.5117/PED2017.1.PETT
- SLO. (sd). *Leerplan in beeld*. Opgehaald van SLO: <https://leerplaninbeeld.slo.nl/>
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. (2021). *Culturele Diversiteit*. Nederlandse Uitgeversverbond. Opgehaald van https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/681/JV0205_volledige_tekst_tcm28-274250.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- World Health Organisation (WHO). (2003). *Skills for health. Skills-based health education including life skills: An important component of a child-friendly/health-promoting school*. Geneva: World Health Organisation.
- Zimbardo, P. G., Johnson, R. L., & McCann, V. (2017). *Inleiding in de psychologie*. Pearson Benelux B.V.

BIJLAGE
Bijlage 1: topiclijst

TOPICLIJST FOCUSGROEP OUDERS (KINDEREN 4 – 12 JAAR) WIJKACADEMIE FEIJENOORD

Opzet gesprek

Aantal deelnemers: 6 moeders per groep.

Doel: Bij de ouders worden hun behoeften, gedachten, gevoelens en ervaringen inzichtelijk gemaakt. Deze informatie wordt gebruikt om *LifeSkills* aan te passen voor deze doelgroep. Aan de ouders wordt gevraagd welke opvoedvaardigheden goed en minder goed ontwikkeld zijn en waar zij behoefte aan hebben om de sociaal en emotionele uitdagingen die hun kinderen meemaken juist te kunnen begeleiden.

Tijdsduur: 60 minuten.

Algemene inhoud: Inleiden & kennismaken, afbeeldingen met sociale en emotionele situaties laten zien & bespreken en afsluiten.

Benodigheden: Topiclijst, afbeeldingen, geluidsrecorder (mobiele telefoon), toestemmingsverklaringsformulieren en pennen.

Topiclijst focusgroep	
Introductie	• Voorstellen onderzoeker • Algemene uitleg over doel van het gesprek • Benoemen: er bestaan geen goede/foute antwoorden, alle informatie is goed, alle antwoorden zijn welkom, vooral benieuwd naar jullie ideeën en ervaringen. • Geluidsopname maken: dit om later terug te luisteren en het gesprek (anoniem) te kunnen verwerken. Opnames worden daarna verwijderd. • Uitdelen toestemmingsverklaringen om te ondertekenen • Vragen?
Kennismaken	Vraag: stel jezelf voor: • Wie bent u? • Hoe lang en hoe vaak maakt u al gebruik van de activiteiten van de Wijkacademie? • Wat vindt u leuk aan het bijwonen van de activiteiten van de Wijkacademie?
Algemene beleving Inzicht krijgen in de beleving van de ouders: wat speelt er bij de ouders in de wijk?	Dit project richt zich op jullie behoefte. Het is belangrijk dat wij erachter komen tegen welke dingen jullie aanlopen, welke situaties jullie moeilijk vinden. Waar willen jullie graag mee geholpen worden. Jullie zien hier afbeeldingen die mogelijke moeilijke situaties afbeelden (de afbeeldingen staan direct onder de topiclijst). Ik wil graag per afbeelding horen of u hier iets in herkent of u dat een moeilijke of makkelijke situatie vindt en of u daar graag extra ondersteuning bij wilt hebben. Wat merken jullie vooral in jullie eigen situatie? • Wat vindt u lastig? • Waar loopt u tegenaan? • Voorbeeldsituaties?
COVID en actuele situatie	Merken jullie veel veranderingen in het afgelopen jaar in wat er speelt bij jullie eigen situatie? Wat houdt u bezig? Hoe gaan jullie momenteel praktisch te werk om het contact met de Wijkacademie te onderhouden?
Attituden Inzicht verkrijgen in de verschillende belangen en waarden	Inleiden: Elke ouder vindt iets anders belangrijk voor hun kind. Sommige ouders noemen dat zij graag willen dat hun kind het goed doet op school. Andere ouders noemen dat zij het belangrijk vinden dat hun kind veel vrienden heeft.

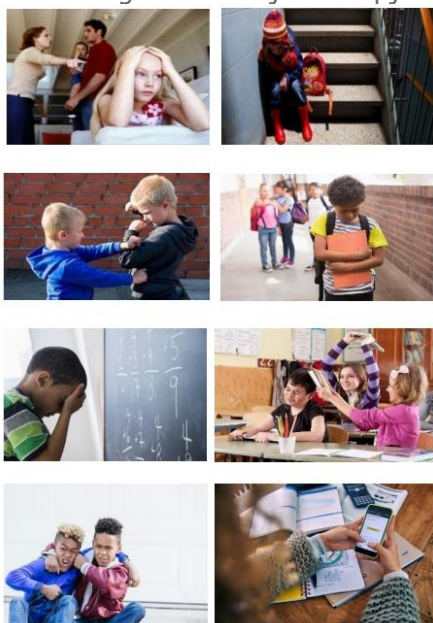
die de ouders hebben rond opvoeding. Er moet een gevoel van vrijheid worden gecreëerd zodat sociaal wenselijke antwoorden vermeden kunnen worden.	Voorbeeldvragen: • Wat vinden jullie belangrijk(e waarden) in de opvoeding? • Waarin willen jullie je nog meer ontwikkelen/wat zouden jullie nog meer willen leren rond opvoeding? • Waarin zouden jullie meer in willen worden ondersteund?
10 minuten pauze	
Levensvaardigheden Het doel is om een beeld krijgen van voorbeeldsituaties van wat er speelt in de wijk rond de specifieke levensvaardigheden. Ook is van belang dat er een beeld gecreëerd wordt van wat ouder en kind nodig hebben om de vaardigheden nog verder te ontwikkelen.	
Zelfbewustzijn	Inleiden: Iedereen heeft dingen waar hij goed in is en dingen die lastig zijn. Als dingen goed gaan, wordt uw kind misschien wel erg blij. Als iets niet goed lukt, kan uw kind boos of verdrietig zijn. Ook kan een kind zenuwachtig zijn als het iets moet presenteren voor de groep. • Herkent u een van deze situaties? • Wat doet uw kind in zo'n situatie? • Wat helpt uw kind? • Waar zou u hulp bij kunnen gebruiken om uw kind hiermee te helpen?
Zelfmanagement	Inleiden: Als er iets gebeurt wat niet leuk is, kan het moeilijk zijn om rustig te blijven. Soms lukt dit ook niet omdat uw kind zó boos of verdrietig is. Andere ouders geven vaak aan dat zij het lastig vinden om thuis met de boosheid of teleurstelling om te gaan. – • Herkent u dit? • Wat doet u/uw kind? • Wat helpt? • Wat zou uw kind nog kunnen leren? • Waar zou u hulp bij kunnen gebruiken om uw kind hiermee te helpen?
Relatievaardigheden	Inleiden: Op school, thuis maar ook in de buurt bent uw samen met andere kinderen en volwassenen. Spelen met andere kinderen kan fijn en gezellig zijn. Andere ouders geven aan dat zij het vaak lastig vinden om met de ruzies tussen hun kinderen om te gaan of vinden het lastig om iets te doen als hun kind op school ruzie of gepest wordt. • Herkent u dit? • Wat doet u/uw kind? • Wat helpt? • Waar zou u hulp bij kunnen gebruiken om uw kind hiermee te helpen? • Wat zou uw kind nog kunnen leren?
Sociaal bewustzijn	Inleiden: Iedereen is anders, in hoe iemand eruitziet en hoe iemand doet. • Hoe vindt u het dat andere mensen/kinderen anders zijn? • Hoe gaat u/uw kind hiermee om? • Wat zou uw kind nog kunnen leren? • Wat helpt? • Waar zou u hulp bij kunnen gebruiken om uw kind hiermee te helpen?
Verantwoordelijke besluitvorming	Inleiden: Elke dag kan een kind kiezen tussen dingen, bijvoorbeeld - Met wie zij na schooltijd spelen - Of zij eerst op hun telefoon zitten en pas daarna het huiswerk voor school gaan doen. Het ene kind kan heel snel keuzes maken en weet goed wat het wil.

	• In hoeverre kan uw kind keuzes maken? • Hoe gaat uw kind om met een probleem? • Wat helpt? • Waar zou u hulp bij kunnen gebruiken om uw kind hiermee te helpen?
10 minuten pauze	
Behoefte Aanpassen aanbod aan de doelgroep.	• Wat zou u graag willen terugzien bij de training (kan ook iets anders zijn dan de punten die we net hebben besproken)? • Hoeveel uur per week zou u thuis met de training aan de slag willen gaan? • Hoe zou dat voor u eruitzien? • Waar wilt u vooral dat de training zich inhoudelijk op richt? • Welke manier van werken is voor u wenselijk?

Afbeelding horend bij de kopjes 'Introductie' en 'Kennismaken':

Afbeelding horend bij het kopje 'Algemene beleving':

Afbeelding horend bij het kopje 'COVID en actuele situaties':

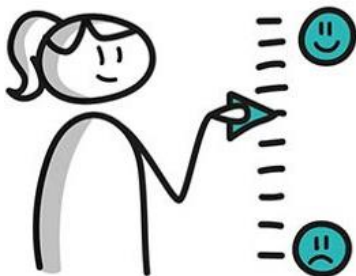
Afbeelding horend bij het kopje 'Attituden':

Afbeelding horend bij het kopje 'Zelfbewustzijn':

Afbeelding horend bij het kopje 'Zelfmanagement':

Afbeelding horend bij het kopje 'Relatievevaardigheden':

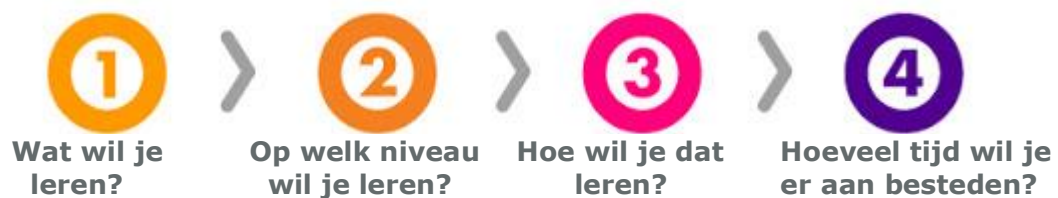
Afbeelding horend bij het kopje 'Sociaal bewustzijn':

Afbeelding horend bij het kopje 'Verantwoordelijke besluitvorming':

Afbeelding horend bij het kopje 'Behoefte':

Bijlage 2: toestemmingsverklaringsformulier

Project Wijkacademie Feijenoord

Formulier ouders

Respondentnummer:

Ik geef toestemming onder deze voorwaarden:

- De toestemming geldt alleen voor de hieronder beschreven redenen, gegevens en personen/instellingen.
- Voor nieuwe gegevensverwerkingen vraagt Hogeschool Leiden opnieuw om toestemming.
- Het materiaal wordt 10 jaar bewaard. Direct na afloop van die termijn zal de hogeschool het materiaal vernietigen.
- Meer informatie over de rechten van betrokkenen kan worden gevonden in de privacy statements op de website van de Hogeschool Leiden (www.hsleiden.nl).
- Ik kan ervoor kiezen om geen toestemming te geven.
- Ik mag mijn toestemming op elk moment intrekken.
- Ik doe vrijwillig mee aan dit onderzoek.
- Ik ben naar tevredenheid over het doel van het onderzoek geïnformeerd.
- Ik ga ermee akkoord dat de opnames door medewerkers van het onderzoek gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden en ik weet welke onderzoeksdoeleinden dat zijn.
- Ik ben naar tevredenheid op de hoogte gesteld op welke wijze ik mijn deelname aan het onderzoek en/of het gebruik van mijn gegevens stop kan zetten.

Beste ouder, wilt u aangeven of u toestemming geeft voor deelname aan het onderzoek:

1. Ik geef toestemming voor deelname aan het onderzoek.
☐ Ja
☐ Nee
2. Mogen wij u na dit gesprek nog benaderen?
☐ Ja, namelijk voor benadering voor een volgende fase van dit onderzoek.
☐ Nee

Plaats:

Naam ouder:

Datum:

Handtekening:

Opmerkingen en/of feedback:

Bijlage 3: beoordelingsformulier opdrachtgever

Beoordelingsformulier opdrachtgever HBO Toegepaste Psychologie

hogeschool
Leiden

Student:	Paula Dijkshoorn
Studentnummer:	S1105531
Opdrachtgever:	Alicia Euwema
Opdracht in het kader van (minor, stage, afstuderen):	Afstuderen
Datum:	21-5-2021

Beoordeling: Onvoldoende – Voldoende - Goed

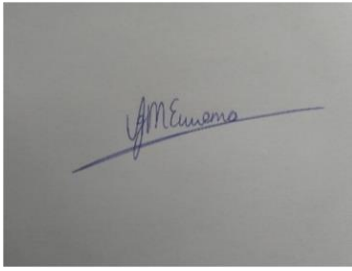
Onderdeel	O/V/G	opmerkingen
Formulering aanleiding.	G	Paula maakt goed de koppeling tussen de behoefte vanuit de praktijk en actuele cijfers.
Formulering relevantie van de opdracht.	G	Ook hier is er een goede balans praktijk – wetenschappelijke literatuur/onderbouwing.
Formulering doelstelling van de opdracht.	G	Paula sluit aan bij onze doelstellingen vanuit het project en de toegekende subsidie.
Bestaande informatie vanuit de praktijk/opdrachtgever (voorgeschiedenis) is op hoofdlijnen weergegeven.	G	Paula heeft zich hier ook goed in verdiept, door echt te kijken wat de praktische werking is van het Lectoraat, maar ook van de Wijkacademie.

Er is een duidelijke samenhang tussen aanleiding, relevantie, doelstelling, kennis vanuit praktijk en kennis vanuit theorie.	G	Ja, zie ook mijn eerdere commentaar.
De stappen die gezet zijn, binnen de gekozen methodiek, zijn verantwoord en passen binnen de context.	G	Paula heeft haar stappen steeds goed onderbouwd en ook kritisch bekeken. Daarbij is zij ook flexibel geweest waar nodig, zonder de kwaliteit uit het oog te verliezen.
Indien van toepassing is er een pilot uitgevoerd met een passende doelgroep.	n.v.t.	
Er is, indien van toepassing, een handleiding of uitvoeringsprotocol aanwezig.	n.v.t.	
Er is, indien van toepassing, een implementatieplan ontwikkeld inclusief risicofactoren met mogelijke oplossingen of er zijn aanbevelingen voor een adequate implementatie.	G	Paula heeft op basis van het onderzoek een helder en gestructureerd plan neergelegd voor de verdere doorontwikkeling.
Er is een relevante kritische blik op het eigen onderzoek / product / proces (zoals een discussie, SWOT-analyse).	V/G	Er is een kritische beschouwing aanwezig van het onderzoek.
Het product/ de producten voldoen aan de verwachtingen van de opdrachtgever.	G	We zijn blij met het product dat Paula heeft afgeleverd; dat zal ons helpen in het verdere vormgeven van het project met de Wijkacademie.
De student heeft adequaat samengewerkt met de medewerkers in de organisatie.	G	Paula is zeer pro-actief, zelfsturend en meedenkend. Een waardevolle collega!
De student heeft op adequate wijze gebruik gemaakt van de geboden begeleiding.	G	Paula staat open voor feedback en vraagt hier ook actief om. Zij past gegeven aanwijzingen goed toe.

Totaaloordeel opdrachtgever:	V
-------------------------------------	---

Plaats: Datum:
Utrecht 21-05-2021

Naam en handtekening opdrachtgever:
Alicia Euwema

Dit formulier wordt door de student bij het inleveren van zijn/haar product aan de opdrachtgever overhandigd. De opdrachtgever vult het formulier in, geeft dit terug aan de student, die het vervolgens aan de docent geeft.

Bijlage 4: competentieontwikkeling

Bij het maken van dit onderzoeksrapport heb ik de competenties professionaliseren, praktijkgericht onderzoek, beoordelen van gedrag en het beïnvloeden van gedrag ingezet.

Professionaliseren

Voor het vinden van een afstudeeropdracht moest ik 'solliciteren' bij organisaties/ bedrijven. Ik heb contact gezocht met het Lectoraat Ouderschap en Ouderbegeleiding omdat ik de levensloop bijzonder interessant vind. De competentie professionaliseren heb ik ingezet door het leggen en onderhouden van contact met de opdrachtgever (ik heb wekelijks email contact gehad met mijn begeleider, soms deden we (online) afspreken om het proces van mijn afstudeeropdracht te bespreken), te netwerken binnen de organisatie en door samen te werken met de opdrachtgever (haar ideeën, feedback en tips heb ik meegenomen).

Praktijkgericht onderzoek

Dan de competentie: onderzoeken. Het lezen, rapporten, stellen van vragen en andere aspecten die tijdens onderzoek aan de bod komen passen helemaal bij mijn kwaliteiten: nieuwsgierigheid, leergierigheid en nauwkeurigheid. Ik heb deze competentie ingezet door de juiste stappen te nemen in het onderzoeksrapport, een onderzoeksmethode te hanteren, interviews af te nemen, de resultaten te analyseren, conclusie te schrijven en de aanbevelingen te schrijven. Ik heb uiteindelijk een onderzoeksrapport ingeleverd waarin antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag (en dus ook antwoord op de vraag van de opdrachtgever).

Beoordelen van gedrag

Uit de afgenomen focusgroepen zijn resultaten voortgekomen. Deze resultaten heb ik, als onderzoeker, beoordeeld en opschreven in de conclusie. Ik heb de competentie beoordelen van gedrag ingezet door de uitkomsten van de focusgroepen te bespreken en op basis van de resultaten een aanbeveling geschreven voor de opzet van een training.

Beïnvloeden van gedrag

Uit de conclusie (waarin het antwoord op de onderzoeksvraag wordt beschreven) is een aanbeveling uitgevloeid waarin advies wordt gegeven over de mogelijke training. De competentie beïnvloeden van gedrag is dan ook dusdanig ingezet doordat ik op grond van een onderzoek binnen een werkveld een advies heb geformuleerd. Daarmee heb ik bijgedragen aan het ontwikkelen van een training.